

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
«МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

М.З.Н.

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дослідницько-експериментальний напрям

 ЕКОНОМІКА

A stylized graphic in the background consisting of a large upward-pointing arrow and a bar chart with three bars of increasing height. The arrow and bars are rendered in a gradient of colors from light pink to bright yellow.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дослідницько-експериментальний напрям

Економіка

Київ
Національний центр
«Мала академія наук України»
2021

УДК 37.01
Н15

Авторський колектив:

Н. О. Адвокатова, канд. екон. наук,
Г. В. Верещагіна, канд. екон. наук,
Г. Ю. Міщук, д-рка екон. наук, професорка,
А. П. Олех, О. А. Солдатська

Редакційна колегія:

А. І. Грітчина, канд. пед. наук, Т. В. Пещеріна,
О. М. Косьмій, канд. політ. наук, доцентка

Рецензенти:

А. О. Глебова — доцентка кафедри публічного управління, адміністрування та права Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», канд. екон. наук;

Г. Е. Самойленко — методистка вищої категорії відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України

*Рекомендовано науково-методичною радою
Національного центру «Мала академія наук України»
(протокол № 3 від 27 серпня 2021 р.)*

Н15 **Навчальні** програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Економіка / Н. О. Адвокатова, Г. В. Верещагіна, Г. Ю. Міщук та ін. ; [відп. за вип. Т. В. Пещеріна]. — Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. — 110 с.
ISBN 978-617-7945-36-8

У збірнику подано програми з позашкільної освіти щодо організації науково-дослідницької роботи з вихованцями (учнями, слухачами) в науковому відділенні «Економіка» Малої академії наук України.

Видання призначене для педагогічних працівників закладів позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти, викладачів і студентів закладів вищої освіти, інститутів післядипломної педагогічної освіти, спеціалістів з питань позашкільної освіти.

УДК 37.01

ISBN 978-617-7945-36-8

© Авторський колектив, 2021
© Національний центр
«Мала академія наук України», 2021

ЗМІСТ

Вступ	4
Навчальна програма «Економіка». <i>Олех А. П.</i>	6
Навчальна програма «Економіка». <i>Адвокатова Н. О., Солдатська О. А.</i>	53
Навчальна програма «Фінанси, грошовий обіг та кредит». <i>Мищук Г. Ю.</i>	88
Навчальна програма «Наукові дослідження в економіці та інноваційний розвиток підприємств». <i>Верещакіна Г. В.</i>	102
Відомості про авторів	108

ВСТУП

Економічне життя суспільства стає дедалі більш складним і суперечливим. Воно являє собою багатогранну і багаторівневу структуру, що безпосередньо впливає на розвиток інших сфер життя. Отже, на сьогодні економічні знання є одним зі способів усвідомлення світу. Вони спрямовують людину на пошук максимально продуктивних рішень за умови обмежених ресурсів, орієнтуючись водночас на потреби людини, які неухильно зростають.

Економічна наука звернена до повсякденних проблем життя людей і прагне осмислювати їх систематично, застосовуючи наукові методи. За таких умов наукова освіта в галузі економіки покликана формувати економічне мислення, яке відтворює економічне життя в наукових поняттях, категоріях і законах, у певній історичній і логічній послідовності, зіставляє їх з економічною дійсністю, а також надає необхідний дослідницький інструментарій для подальшого отримання знань. Сформовані предметні і ключові компетентності в позашкільній освіті ґрунтуються на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню. Вони не зводяться лише до знань і навичок, а належать до сфери складних умінь і ознак особистості. Сформовані компетентності є інтегрованим результатом освітньої діяльності вихованців.

З метою вдосконалення програмно-методичного забезпечення закладів системи Малої академії наук України в збірнику «Навчальні програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Економіка» подано програми наукових секцій «Економіка», «Фінанси, грошовий обіг та кредит», «Наукові дослідження в економіці та інноваційний розвиток підприємств». Пропоновані навчальні програми спрямовані не лише на опанування вихованцями необхідних знань, а й на вироблення уміння застосовувати їх на практиці, формування здатності самостійно виявляти проблеми економічного характеру у процесі аналізу конкретних ситуацій, знаходити способи їх вирішення; аргументовано обстоювати свою позицію і чітко висловлювати власну думку; виявляти закономірності функціонування сучасної економіки на мікро- і макрорівнях.

Основна мета цих програм — сформувати відповідні предметні і ключові компетентності під час науково-дослідницької діяльності.

Маємо надію, що збірник програм буде корисним для педагогічних працівників закладів позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти, які організують науково-дослідницьку роботу учнів у галузі економіки, та освітянам, які займаються питаннями дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти.

Т. Пещеріна,
заступниця директора НЦ «МАНУ»
з навчально-методичної роботи

А. П. Олех

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ЕКОНОМІКА»

ПОЧАТКОВИЙ, ОСНОВНИЙ ТА ВИЩИЙ РІВНІ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є створення умов для розвитку творчого, аналітико-синтетичного, логічного й образного мислення учнів шляхом вироблення системи позакласної і позашкільної дослідницько-пошукової і творчої роботи. Методологічною основою такої освітньої системи має стати концепція сучасної філософії про людину як носія сукупності суспільних відносин, у яких вона є суб'єктом діяльності, пізнання і спілкування. Опанування учнями старшої школи різних видів діяльності забезпечуватиме мотиваційно-оцінний, навчально-пізнавальний, діяльнісно-пошуковий і контрольньо-рефлексивний аспекти їх навчання, сприятиме фаховому вибору і майбутній самореалізації у вибраній професійній сфері.

Організація економічної освіти передбачає формування спеціальних навичок науково-дослідницької і творчої діяльності учнів шляхом уведення їх у науковий простір. Це відбувається завдяки участі в роботі секцій, гуртків Малої академії наук України, основним завданням яких є розвиток економічної компетентності і культури, поглиблення економічної освіти, виявлення аналітичних і дослідницьких здібностей обдарованої молоді.

Метою програми «Економіка» є реалізація змісту позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку, формування компетентностей особистості у процесі науково-дослідницької діяльності в галузі економічних знань.

Основні **завдання** полягають у формуванні в учнів таких компетентностей:

- *пізнавальної*: поглиблення економічних знань; розширення системи знань з історії економічної думки й економічної теорії, макро- та мікро-економіки; прищеплення інтересу до наукового пізнання економічних явищ і процесів, до творчої, пошукової, аналітичної діяльності; ознайомлення зі специфікою науково-дослідницької роботи;

- *практичної*: розвиток практичних умінь, навичок роботи з економічною літературою різного характеру; вироблення вміння використовувати самостійно здобуті знання для розв'язання визначених навчальних задач;

формування навичок написання науково-дослідницької роботи з вибраної економічної проблематики, пошуково-дослідницької діяльності;

- *творчої*: розвиток самостійного, критичного, творчого, аналітичного мислення, творчих і мовленнєвих здібностей, мотиваційної сфери, чутливості до нових ідей, уміння творчо підходити до вирішення різних навчальних завдань; підвищення інтересу до пізнавально-пошукової діяльності;

- *соціальної*: виховання самостійного творчого бачення й аналітичного підходу до економічних явищ; виховання інтересу до аналізу економічних процесів і явищ; розвиток загальної культури, моральних якостей, громадянської позиції, уміння організовувати власну діяльність, володіння правилами етики співробітництва; реалізація творчих здібностей.

Практичні роботи, навчальні проекти, завдання соціально-економічного, підприємницького й екологічного змісту, розв'язування задач, що моделюють реальні життєві ситуації, складання графіків і діаграм (у т. ч. за допомогою програмних засобів), візуалізація даних, здійснення наукової роботи, відстоювання власної точки зору сприяють виокремленню таких наскрізних ліній ключових компетентностей, як-от: «Підприємливість і фінансова грамотність», «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека».

Пропонована програма гуртка економіки розрахована на трирічне навчання здобувачів освіти 9–11 класів. Для опрацювання навчального матеріалу надається така кількість годин: початковий рівень – 144 години (4 години на тиждень); основний рівень – 216 годин (6 годин на тиждень); вищий рівень – 324 години (9 годин на тиждень). Кількість слухачів гуртка – 10–15 учнів.

Навчальна програма передбачає поєднання теоретичного матеріалу з практичними завданнями. На заняттях гуртка використовують такі методи: словесні (розповідь, лекція, бесіда, онлайн-заняття тощо), наочні (ілюстрування, демонстрування тощо); практичні (методичні прийоми: постановка завдання, планування його виконання, оперативне стимулювання, регулювання і контроль, аналіз підсумків практичної роботи, виявлення причин або недоліків, коригування); проблемно-пошукові (проблемне викладення матеріалу, пошук, спостереження, дослідження, аналіз); методи формування пізнавального інтересу (пізнавальні і творчі ігри, навчальні дискусії, презентації); методи контролю і самоконтролю.

Серед організаційних форм перевагу надають навчальній лекції, лекції з коментарем, онлайн-лекції, практичним заняттям, самостійній роботі, індивідуальній, аналітичній і пошуковій роботі. У процесі використання таких форм здобувачі освіти поглиблюють предметні знання, формують навички і вміння робити висновки. Окрему кількість годин

відведено для підготовки й участі в конкурсах з економіки різного рівня, зокрема у Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт учнів — членів Малої академії наук України, яка має як мотиваційну, так і контрольну мету. На заняттях гуртка застосовують різноманітні засоби навчання: друковані, технічні, екранні, засоби слухової наочності.

За цією програмою можна проводити заняття у групах індивідуального навчання відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 11.04.2004 р. № 651 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 10.12.2008 р. № 1123).

Індивідуальна робота передбачає консультації з науково-дослідницької роботи, заняття в бібліотеках і пошук наукової інформації в мережі Інтернет, роботу з каталогами, інтерв'ювання, анкетування, підготовку до різноманітних конкурсів.

Контроль знань відбувається у формі тестування, перевірки і захисту творчих і науково-дослідницьких робіт, розв'язання евристичних та проблемно-пошукових завдань.

Розподіл годин за темами — орієнтовний. Теми подано за порядком зростання складності матеріалу. Керівник гуртка, зважаючи на підготовку здобувачів освіти, може визначати кількість годин для опанування тієї чи іншої теми, вносити до програми відповідні корективи.

Перелік обладнання у програмі подано як орієнтовний щодо можливостей закладу.

Початковий рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	1	2
Розділ 1. Вступ до мікроекономіки	6	6	12
1.1. Мікроекономіка в системі економічних наук	1	1	2
1.2. Історія економічної думки	2	2	4
1.3. Економічний спосіб мислення	1	1	2
1.4. Обмеженість ресурсів та її вплив на економічні механізми людства	1	1	2
1.5. Споживчі блага як засіб задоволення потреб	1	1	2

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Розділ 2. Зміст основних економічних процесів та явищ	7	7	14
2.1. Виробництво: структура, інфраструктура й економічна ефективність	2	2	4
2.2. Власність: економічна сутність	1	1	2
2.3. Основні проблеми економіки та їх ринкове розв'язання	2	2	4
2.4. Сучасні економічні системи	2	2	4
Розділ 3. Взаємозалежність попиту і пропозиції	6	6	12
3.1. Закономірності формування попиту	2	2	4
3.2. Закономірності формування пропозиції	2	2	4
3.3. Ринкова ціна	2	2	4
Розділ 4. Ринок як форма організації виробництва	7	7	14
4.1. Концепція ринкової системи господарювання	2	2	4
4.2. Типи ринкових структур	2	2	4
4.3. Домогосподарства в системі ринкових відносин	1	1	2
4.4. Доходи в ринковій економіці	2	2	4
Розділ 5. Гроші та грошові системи	12	12	24
5.1. Гроші, грошовий обіг і теорія грошей	2	2	4
5.2. Грошовий ринок і криптогроші	2	2	4
5.3. Діяльність суб'єктів грошового ринку	2	2	4
5.4. Ринок фінансових послуг	2	2	4
5.5. Кредит у ринковій економіці	2	2	4
5.6. Біржа як елемент ринкової інфраструктури	2	2	4

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Розділ 6. Роль держави в економіці	4	4	8
6.1. Держава — захисник економічних свобод громадян	2	2	4
6.2. Інституціональні аспекти ринкового господарства	1	1	2
6.3. Ефективність, справедливість і державна влада	1	1	2
Розділ 7. Основи науково-дослідницької діяльності	16	32	48
Розділ 8. Екскурсії, конкурси, тематичні заходи	2	6	8
Підсумок	1	1	2
Разом	62	82	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год)

Теоретична частина. Мета і завдання роботи гуртка. Правила безпеки життєдіяльності і поведінки в закладі освіти, кабінеті. Правила санітарії, гігієни та безпечної роботи за комп'ютером. Організація робочого місця учня. Організація часу, планування дня учня. Організаційні питання.

Практична частина. Виконання тестових завдань щодо визначення рівня знань з економіки. Аналіз робіт. Добір прикладів взаємодії економіки зі суспільними, точними та природничими науками.

Розділ 1. Вступ до мікроекономіки (12 год)

1.1. Мікроекономіка в системі економічних наук (2 год)

Теоретична частина. Предмет, суб'єкти й об'єкт мікроекономіки. Основні поняття і припущення. Принципи мікроекономіки. Загальні і специфічні методи мікроекономічних досліджень.

Практична частина. Бесіда на тему «Роль наукових досліджень у галузі економіки». Характеристика предмета, суб'єктів і об'єкта мікроекономіки. Розв'язування задач. Укладання словника з мікроекономіки.

1.2. Історія економічної думки (4 год)

Теоретична частина. Зародження, етапи становлення і розвиток економічної теорії. Меркантилізм. Фізіократи. Класична політична економія. Марксизм. Маржиналізм. Сучасні школи економічної думки. Кейнсіанство. Монетаристська школа. Інституціоналізм. Неолібералізм. Математична школа.

Практична частина. Складання порівняльної таблиці «Переваги та недоліки кейнсіанської і класичної економічних шкіл». Створення мультимедійної презентації «Еволюція економічних вчень».

1.3. Економічний спосіб мислення (2 год)

Теоретична частина. Раціональність дій людини. Ознаки раціонального споживача. Типи потреб та їх ранжування. Піраміда Маслоу. Закон зростання потреб. Основні елементи економічної діяльності. Поняття економіки. Економіка як наука та її розвиток. Нормативний і позитивний аналізи.

Практична частина. Класифікація потреб людини. Створення власної класифікації потреб.

1.4. Обмеженість ресурсів та її вплив на економічні механізми людства (2 год)

Теоретична частина. Визначення обмеженості як економічної категорії. Основні наслідки обмеженості ресурсів в економіці. Мотиви поведінки людей у сфері економіки. Спадна, загальна та гранична корисність блага. Закони Госсена. Ціна вибору (альтернативні витрати). Альтернативна вартість. Поняття граничної норми заміщення. Межа виробничих можливостей і чинники її зміни.

Практична частина. Застосування кривої виробничих можливостей в економічному аналізі. Побудова власної кривої виробничих можливостей. Розв'язування задач.

1.5. Споживчі блага як засіб задоволення потреб (2 год)

Теоретична частина. Споживчі блага. Товари і послуги та їх різноманітність. Класифікація споживчих благ. Бюджет споживача. Крива байдужості. Карта кривих байдужості.

Практична частина. Класифікація споживчих благ за шляхами надходження, за співвідношенням, за доступністю, за конкурентністю, за призначенням. Побудова діаграми Вена для визначення спільного та відмінного в поняттях «потреба» і «споживче благо». Побудова графіків бюджету споживача і кривої байдужості. Розв'язування задач.

Розділ 2. Зміст основних економічних процесів та явищ (14 год)

2.1. Виробництво: структура, інфраструктура й економічна ефективність (4 год)

Теоретична частина. Поняття засобів виробництва. Результат економічної діяльності: його структура і призначення. Ефективність: економічний зміст і оцінка. Продуктивність праці. Капіталовіддача. Капіталомісткість. Матеріаломісткість. Наукомісткість. Технологічні уклади виробництва: реміснича технологія, машинне виробництво, автоматизоване виробництво та нова економіка знань. Виробництво, споживання, розподіл та обмін. Види виробництва.

Практична частина. Розв'язування задач щодо визначення продуктивності праці, капіталовіддачі, капіталомісткості та матеріаломісткості. Підготовка та презентація проекту «Технологічні уклади виробництва». Круглий стіл «Сучасна економіка: п'ятий, шостий чи сьомий технологічний уклад?».

2.2. Власність: економічна сутність (2 год)

Теоретична частина. Права власності: право володіння, користування і розпорядження. Стимуляційний ефект власності. Суб'єкти й об'єкти власності. Нерухомість, рухомість і об'єкти інтелектуальної власності. Закон України «Про власність». Форми власності в Україні. Роздержавлення. Приватизація.

Практична частина. Визначення переваг і недоліків приватизації. Семинар «Проблема порушення авторських прав та захисту інтелектуальної власності у світі».

2.3. Основні проблеми економіки та їх ринкове розв'язання (4 год)

Теоретична частина. Основні питання, що їх вирішує людство, у сфері економіки. Зміст основних проблем економіки. Визначення механізмів розв'язання основних економічних проблем (Що виробляти? Як виробляти? Для кого виробляти?) у ринковій економіці.

Практична частина. Пояснення механізму відповіді ринку на основні запитання (Що виробляти? Як виробляти? Для кого виробляти?) на конкретних прикладах. Розв'язування задач. Написання і представлення реферату з вибраної теми.

2.4. Сучасні економічні системи (4 год)

Теоретична частина. Зміст і структура економічної системи. Типи економічних систем та їх еволюція. Традиційна економічна система. Сутність ринкової системи, її основні риси. Переваги і недоліки ринкової системи господарювання. Особливості планової системи господарювання. Сутність та основні риси планової системи. Переваги і недоліки

планової економіки. Командно-адміністративна система колишнього СРСР. Сучасні країни з плановою системою господарювання. Змішана економічна система. Перехідна економіка.

Практична частина. Аналіз різних трактувань сутності економічної системи і виклад власного розуміння цієї проблеми. Конференція «Перехідний характер економіки України».

Розділ 3. Взаємозалежність попиту і пропозиції (12 год)

3.1. Закономірності формування попиту (4 год)

Теоретична частина. Поняття попиту, обсягу потреби, розміру попиту. Закон попиту. Винятки із закону попиту. Індивідуальний і ринковий попит. Поняття попиту і величини попиту. Зміна попиту під впливом різних факторів. Крива попиту та її особливості. Механізми формування індивідуального і ринкового попиту. Еластичність попиту. Поняття еластичності попиту за ціною і доходом. Перехресна і дугова еластичності.

Практична частина. Розрахунки еластичності попиту, їх використання у практичній діяльності. Розв'язування задач графічним та алгебраїчним способами.

3.2. Закономірності формування пропозиції (4 год)

Теоретична частина. Поняття пропозиції та величини пропозиції. Закон пропозиції. Фактори еластичності пропозиції. Урахування еластичності під час ціноутворення, оподаткування і формування товарних відносин з іншими країнами.

Практична частина. Крива пропозиції та її особливості. Фактори формування пропозиції. Розв'язування задач графічним та алгебраїчним способами.

3.3. Ринкова ціна (4 год)

Теоретична частина. Ціна ринкової рівноваги. Зміст і графічне відображення. Надлишок виробника і споживача. Роль рівноважної ціни в ринковому саморегулюванні. Причини і дослідження неринкового ціноутворення.

Практична частина. Розв'язування задач з визначення ринкової рівноваги, надлишку виробника і споживача. Побудова графіків.

Розділ 4. Ринок як форма організації виробництва (14 год)

4.1. Концепція ринкової системи господарювання (4 год)

Теоретична частина. Ринок, його сутність, функції та умови формування. Класифікація ринків і особливості їх функціонування. Поняття «вільний ринок». Виникнення ринку і його розвиток. Інфраструктура ринку.

Практична частина. Складання схеми «Структура національного ринку». Творча робота «Визначення особливостей формування ринкової інфраструктури в Україні».

4.2. Типи ринкових структур (4 год)

Теоретична частина. Ринки досконалої і недосконалої конкуренції. Монопольний ринок. Форми прояву монополізму. Антимонопольне законодавство в Україні. Олігополія. Монополістична конкуренція. Ринкова поведінка в умовах невизначеності та ризику.

Практична частина. Ділова гра «Моделювання поведінки підприємств і споживачів у різних типах ринкових структур в умовах невизначеності та ризику». Мінідослідження «Природна монополія: «за» і «проти». Розв'язування типових задач, побудова графіків.

4.3. Домогосподарства в системі ринкових відносин (2 год)

Теоретична частина. Домогосподарство як суб'єкт ринкових відносин. Функції домогосподарств. Доходи домогосподарств, їх формування і розподіл. Витрати домогосподарств на споживання. Заощадження домогосподарств. Гранична схильність до споживання. Гранична схильність до заощадження.

Практична частина. Характеристика структури грошових доходів домогосподарств України. Розкриття двоїстої ролі домогосподарств та їх місця в економіці.

4.4. Доходи в ринковій економіці (4 год)

Теоретична частина. Загальні підходи до визначення доходів у ринковій економіці. Земельна рента як дохід власника землі. Рівень зарплати й організація оплати праці. Рівень ставки відсотка. Форми доходу на фінансовому ринку: відсоток за банківським депозитом, відсотковий дохід на акції, відсоток на облігації, відсоток для дисконтування. Дохід і ризик.

Практична частина. Дискусія «Коли сформується ринок землі в Україні?». Створення мультимедійної презентації «Державний земельний кадастр України». Творча робота «Якому виду доходу в ринковій економіці ви надаєте перевагу і чому?» Розв'язування задач з визначення земельної ренти, ціни землі, ставки зарплати, ставки відсотка.

Розділ 5. Гроші та грошові системи (24 год)

5.1. Гроші, грошовий обіг і теорія грошей (4 год)

Теоретична частина. Сутність економічної категорії «гроші». Концепції походження грошей. Еволюція грошей. Функції грошей. Рівняння Фішера. Роль грошей в економіці і житті людини. Грошовий обіг і грошова

маса. Теорія грошей (номіналістична, металістична, кількісна) та сучасні монетаристські теорії грошей.

Практична частина. Розв'язування задач із застосуванням рівняння Фішера. Визначення грошових агрегатів у конкретних ситуаціях. Творча робота «Якими ви бачите гроші майбутнього?».

5.2. Грошовий ринок і криптогроші (4 год)

Теоретична частина. Сутність грошового ринку. Характеристика форм платіжних інструментів України. Суть грошової системи та її елементи. Сучасна грошова система України. Грошові реформи. Віртуальні гроші. Електронні системи розрахунку. Цифрові валюти. Біткоїн та інші криптовалюти.

Практична частина. Круглий стіл «Чи варто довіряти біткоїну як засобу розрахунку та інструменту інвестицій?».

5.3. Діяльність суб'єктів грошового ринку (4 год)

Теоретична частина. Поняття і структура фінансово-кредитної системи. Структура і форми банківської системи. Основні види небанківських фінансових інститутів і механізм їх функціонування. Сутність банку як основної складової фінансово-кредитної системи. Функції банку. Банківські операції, продукти і послуги. Організаційно-управлінська структура комерційних банків. Центральні банки в системі монетарного і банківського управління.

Практична частина. Порівняльна характеристика ефективності діяльності дворівневої (на прикладі України) і багаторівневої банківських систем. Написання і представлення рефератів «Центральні банки в системі монетарного та банківського управління», «Комерційні банки: суть, функції та організаційно-управлінська структура».

5.4. Ринок фінансових послуг (4 год)

Теоретична частина. Теоретичні засади функціонування ринку фінансових послуг. Розвиток теорії фінансового посередництва. Сутність і класифікація фінансових послуг. Структура й учасники ринку фінансових послуг. Види фінансових послуг. Електронні фінансові послуги. Нерегульовані фінансові послуги: колекторська діяльність, кредитне посередництво, фінансові піраміди, схеми Понці.

Практична частина. Заповнення таблиці «Структура ринку фінансових послуг». Визначення відмінностей фінансових пірамід від мережевого маркетингу. Визначення відмінностей між фінансовими пірамідами і схемами Понці. Проблеми правового і регуляторного середовища діяльності фінансових пірамідальних структур.

5.5. Кредит у ринковій економіці (4 год)

Теоретична частина. Сутність позичкового капіталу. Основні теорії кредиту. Природа і види позичкового процента. Роль і функції кредиту. Класифікація кредитів. Держава як кредитор і держава як позичальник. Комерційний кредит як товарна форма кредиту. Специфіка споживчого кредитування.

Практична частина. Заповнення таблиці «Класифікація кредитів». Дослідження стану, динаміки і тенденції змін на кредитному ринку України. Розв'язування задач із використанням простого і складного відсотків.

5.6. Біржа як елемент ринкової інфраструктури (4 год)

Теоретична частина. Товарна біржа, її організація, діяльність та історія розвитку. Форвардні і ф'ючерсні угоди. Торгівля за опціонами. Діяльність фондової біржі, історія виникнення. Маклери, брокери, дилери та інші біржові посередники. Становлення фондового ринку в Україні. Акції та облигації. Курс акції. «Бики» і «ведмеді» на фондовій біржі. Хеджування.

Практична частина. Розв'язування задач з визначення курсу акції різними способами. Котирування та їх аналіз. Участь у змаганнях юних інвесторів за Програмою розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II) за технічної підтримки Української біржі.

Розділ 6. Роль держави в економіці (8 год)

6.1. Держава — захисник економічних свобод громадян (4 год)

Теоретична частина. Свобода в розпорядженні результатом своєї праці, свобода підприємництва, свобода укладання договорів. Недосконалості ринку та їх наслідки. Економічні функції місцевих органів влади. Особливості державного регулювання економіки в умовах переходу до ринкових відносин.

Практична частина. Характеристика основних моделей державного регулювання та їх застосування в окремих країнах. Написання реферату з вибраної теми.

6.2. Інституціональні аспекти ринкового господарства (2 год)

Теоретична частина. Неспроможність ринку. Негативні і позитивні зовнішні ефекти (екстерналії). Методи державного регулювання зовнішніх ефектів. Податок Пігу. Субсидії Пігу. Зовнішні ефекти і теорема Коуза. Неспроможність уряду. Теорія суспільного вибору. Суспільні блага. Регулювання діяльності монополій.

Практична частина. Опис впливу господарської діяльності людини на довкілля на прикладах місцевого промислового виробництва й особливостей побуту громадян. Розв'язування задач і ситуативних практичних завдань.

6.3. Ефективність, справедливість і державна влада (2 год)

Теоретична частина. Причини державного втручання в роботу ринків. Нерівність у перерозподілі доходів. Поріг бідності. Межа малозабезпеченості. Крива Лоренца. Коефіцієнт Джині. Трансферт. Суспільний добробут і справедливість. Справедливість, ефективність та аналіз політичних рішень. Компромiс між справедливістю й ефективністю. Ефективність за Парето. Неспроможність державної влади і неспроможність ринків. Асиметричність інформації.

Практична частина. Побудова кривої Лоренца для різних держав у різні роки. Проблема економічного аналізу суспільних проєктів. Розв'язування типових задач.

Розділ 7. Основи науково-дослідницької діяльності (48 год)

Теоретична частина. Перспективні напрями наукових досліджень в економіці. Вибір теми наукового дослідження. Чіткість і науковість формулювання теми. Об'єкт і предмет дослідження. Структура наукового дослідження. План роботи. Вступна частина наукової роботи. Мета і завдання дослідження. Аналіз проблеми в науковій літературі і практиці. Обґрунтування актуальності і відповідності проблеми сучасним вимогам суспільства. Методи дослідження. Теоретична і практична цінність науково-дослідницької роботи.

Вимоги до оформлення роботи. Написання тексту роботи за планом і чернеткою. Оформлення додатків та ілюстрованого матеріалу — схем, діаграм, таблиць.

Академічна доброчесність. Правила оформлення посилань у тексті. Бібліографічний опис літератури.

Пошук інформації і методика опрацювання наукової літератури.

Правила використання інформації під час дослідження — цитування і посилання.

Практична частина. Розроблення концепції дослідження, визначення мети і завдань роботи. Створення перспективного схематичного плану дослідницької діяльності.

Складання плану наукової роботи. Вибір методів дослідження. Добір теоретичних, критичних і фактичних джерел, необхідних для роботи.

Пошук інформації в різноманітних джерелах для підтвердження чи спростування гіпотез і суджень щодо проблеми дослідження. Оприлюднення результатів дослідження.

Ознайомлення з різновидами каталогів у бібліотеці, оформлення талона замовлень у бібліографічному відділі; презентація пошукових інтернет-систем; опрацювання даних електронної мережі.

Розділ 8. Експерсії, конкурси, тематичні заходи (8 год)

Теоретична частина. Правила поведінки під час експерсій і наукових заходів. Вивчення вимог до проведення наукових заходів (наукових читань, науково-практичних конференцій, круглих столів).

Практична частина. Експерсії до закладів вищої освіти, бібліотек, науково-дослідних інститутів тощо. Зустрічі з науковцями. Наукові читання, лекторії. Підготовка і проведення тематичних заходів. Участь у конкурсах. Підготовка і проведення тематичних вікторин.

Підсумок (2 год)

Підбиття підсумків роботи гуртка протягом року у формі аукціону економічних знань. Обговорення результатів захисту науково-дослідницьких робіт і участі в конкурсах. Поради і рекомендації щодо проведення науково-дослідницької діяльності.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни під час проведення занять, роботи за комп'ютером, практичних робіт і експерсій;
- зміст основних понять економіки як науки та як діяльності;
- етапи становлення і розвитку економічної теорії;
- основні проблеми економіки, методи й економічні інструменти їх розв'язання;
- основні елементи економічної діяльності;
- основні наслідки обмеженості ресурсів в економіці;
- типи економічних систем;
- основи формування попиту і пропозиції;
- фактори еластичності попиту і пропозиції;
- типи ринкових структур;
- агрегати грошової маси і теорію грошей;
- роль держави як регулятора економічних процесів;
- концепцію ринкової системи господарювання;
- роль і функції кредиту;
- поняття про мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження;
- основи науково-дослідницької діяльності;
- вимоги до написання різних видів учнівських наукових робіт;
- структуру наукової роботи і вимоги щодо її оформлення;

- основні методи дослідження;
- правила оформлення посилань у тексті;
- принципи академічної доброчесності.

Вихованці мають уміти:

- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером, проведення занять, екскурсій, досліджень;
- розв'язувати типові економічні задачі;
- будувати графіки кривих байдужості, бюджетної лінії, кривої виробничих можливостей, кривих попиту і пропозиції тощо;
- аналізувати виробничі можливості фірми;
- розраховувати ціну вибору, альтернативну вартість, граничну норму заміщення, рівноважну ціну і кількість, продуктивність праці тощо;
- визначати механізм розв'язання основних економічних питань у ринковій економіці;
- використовувати економічну термінологію в навчанні і науково-дослідницькій діяльності;
- володіти методами економічних досліджень, робити аналіз економічних явищ і процесів;
- працювати з науковою літературою;
- складати алгоритм наукового дослідження;
- визначати тему і завдання дослідження, аргументувати вибір;
- аналізувати наукові підходи до проблеми дослідження;
- використовувати різні методи дослідження;
- визначати предмет і об'єкт дослідження;
- структурувати наукову роботу;
- визначати й аргументувати актуальність роботи, теоретичне і практичне значення, особистий внесок автора, новизну і перспективність роботи, формулювати висновки наукового дослідження.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

- здатність до пошуку інформації та оцінювання її достовірності;
- планування своєї навчальної діяльності, моделювання власної освітньої траєкторії, аналіз, контроль, коригування й оцінювання її результатів;
- генерування нових ідей, розв'язування життєвих проблем, ухвалення оптимальних рішень;
- використання критеріїв раціональності, практичності, ефективності і точності з метою вибору найкращого рішення;

- аналіз і критичне оцінювання соціально-економічних подій в державі й у світі на основі різних даних;
- аналіз економічної ситуації, родинного бюджету;
- розв'язування задач, зокрема практичного змісту;
- побудова і дослідження найпростіших математичних моделей реальних об'єктів, процесів і явищ;
- структурування даних, здатність діяти за алгоритмом і складати алгоритми;
- використання різних знакових систем.

Основний рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	2	3
Розділ 1. Сутність підприємницької діяльності	5	7	12
1.1. Основи підприємництва	1	2	3
1.2. Організаційно-правові форми підприємництва	1	2	3
1.3. Малий бізнес	3	3	6
Розділ 2. Ринки факторів виробництва	10	14	24
2.1. Основні фактори виробничого процесу	2	4	6
2.2. Трудові фактори	3	3	6
2.3. Природні ресурси	3	3	6
2.4. Інформаційні ресурси виробництва	2	4	6
Розділ 3. Мікроекономічна модель підприємства	24	30	54
3.1. Поняття і суть витрат	4	5	9
3.2. Валовий дохід (валова виручка) і прибуток підприємця	4	5	9
3.3. Основні фонди	3	3	6

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
3.4. Обігові кошти	2	4	6
3.5. Собівартість продукції	3	3	6
3.6. Цінова політика підприємства	1	2	3
3.7. Фінанси підприємства	3	3	6
3.8. Організація фінансової діяльності підприємства	1	2	3
3.9. Діяльність підприємства на фондовому ринку	3	3	6
Розділ 4. Менеджмент і маркетинг у підприємництві	8	16	24
4.1. Час як економічна категорія	1	2	3
4.2. Економічний аналіз	1	2	3
4.3. Організація підприємницької діяльності	1	2	3
4.4. Досягнення мети підприємницької діяльності	1	2	3
4.5. Аудит. Основи державного аудиту. Незалежний професійний аудит	1	2	3
4.6. Основи менеджменту	1	2	3
4.7. Теоретичні і практичні засади маркетингу	1	2	3
4.8. Реклама — невід’ємна частина маркетингу	1	2	3
Розділ 5. Теорія поведінки споживача й антикризове управління підприємством	4	8	12
5.1. Поведінка споживачів	1	2	3
5.2. Антикризове управління підприємством	1	2	3
5.3. Управління конфліктами в організації. Подолання прокрастинації	1	2	3
5.4. Етика ділового спілкування	1	2	3

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Розділ 6. Основи науково-дослідницької діяльності	24	48	72
Розділ 7. Екскурсії, конкурси, тематичні заходи	4	8	12
Підсумок	1	2	3
Разом	81	135	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год)

Теоретична частина. Мета і завдання роботи гуртка. Правила безпеки життєдіяльності і поведінки в закладі освіти, кабінеті. Правила санітарії, гігієни і безпечної роботи за комп'ютером. Організація часу і робочого місця, планування дня вихованця. Організаційні питання.

Поняття підприємства і підприємництва. Функції підприємства і підприємництва. Поняття економіки підприємства. Особливості процесів, що відбуваються на підприємстві.

Практична частина. Проведення діагностики знань із мікроекономіки й аналіз рівня дослідницьких умінь. Семінар «Актуальні проблеми в галузі економіки та шляхи їх розв'язання».

Розділ 1. Сутність підприємницької діяльності (12 год)

1.1. Основи підприємництва (3 год)

Теоретична частина. Сутність підприємництва. Економічна свобода і підприємництво. Конкуренція як засіб реалізації підприємництва. Мотивація підприємницької діяльності. Правовий статус підприємця. Етика підприємництва і соціальна відповідальність бізнесу.

Практична частина. Творча робота «Визначення основних рис сучасного підприємця». Складання пам'ятки «Помилки бізнесмена-початківця та шляхи їх уникнення».

1.2. Організаційно-правові форми підприємництва (3 год)

Теоретична частина. Поняття підприємства, фірми, бізнесу. Види підприємств. Командитне товариство, товариство з повною відповідальністю, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю. Форми об'єднання підприємств. Поняття

корпорації, концерну, холдингу, консорціуму. Акціонерне товариство: види, акції, можливості. Акціонерне товариство: схеми створення, проблеми і тенденції розвитку.

Практична частина. Круглий стіл «Як правильно вибрати організаційно-правову форму майбутнього підприємства». Мінідослідження «Схема створення акціонерного товариства».

1.3. Малий бізнес (6 год)

Теоретична частина. Поняття малого бізнесу. Визначення малого підприємства залежно від галузі національного господарства. Роль малих підприємств в економіці. Переваги і недоліки малого бізнесу. Правові засади функціонування в Україні малих підприємств, проблеми сьогодення. Суб'єкт підприємницької діяльності — фізична особа.

Практична частина. Складання есе «Роль малих підприємств у зменшенні безробіття». Класифікація підприємств за різними критеріями.

Збирання й аналітика статистичних матеріалів щодо кількості малих підприємств за галузями економіки України в різні роки.

Розділ 2. Ринки факторів виробництва (24 год)

2.1. Основні фактори виробничого процесу (6 год)

Теоретична частина. Фактори виробництва: земля, праця, капітал, підприємницький талант, інформація. Поняття засобів виробництва. Засоби праці і предмети праці. Особливості виробничого процесу на підприємстві.

Практична частина. Визначення структурних елементів виробництва. Тренінг із правильного визначення факторів виробництва. Складання кросворду «Економіка підприємства».

2.2. Трудові фактори (6 год)

Теоретична частина. Поняття людського фактора та його вплив на виробничий процес. Професійно-кваліфікаційний склад персоналу підприємства і тенденції його розвитку. Проблема забезпечення кадрами і шляхи її розв'язання. Поняття трудового потенціалу. Склад промислового персоналу. Характеристика трудових ресурсів. Підготовка і перепідготовка кадрів. Поняття продуктивності праці та її показники. Резерви і фактори підвищення продуктивності праці. Заробітна плата, її форми і системи. Тарифна і безтарифна системи. Системи відрядної і погодинної форм оплати праці, їх характеристика. Ринок праці і його функціонування. Поняття ринку праці. Види зайнятості. Державне регулювання ринку праці. Попит і пропозиція на ринку праці.

Практична частина. Показники продуктивності праці та їх розрахунок. Виявлення резервів і факторів зростання продуктивності праці. Визначення заробітної плати. Форми і системи оплати праці, розрахунок заробітної плати залежно від системи оплати праці. Творча робота «Ринок праці, його основні складові, механізм функціонування». Розв'язування задач.

2.3. Природні ресурси (6 год)

Теоретична частина. Роль природних факторів у відновлювальному процесі. Поняття відновлювального процесу, його характеристика, місце природних факторів у цьому процесі. Зміна історичної ролі природних факторів у діяльності підприємства. Сучасний етап використання природних факторів в економіці. Закон відповідності виробничих сил і природно-ресурсного потенціалу.

Поняття відновлення навколишнього середовища. Сучасний стан навколишнього середовища. Основні напрями відновлення навколишнього середовища. «Ковбойська» економіка й економіка «космонавтів», їх характеристика. Цикли відновлення виробничих факторів, трудових ресурсів і навколишнього середовища. Заходи щодо відновлення навколишнього середовища.

Практична частина. Мінідослідження «Роль природних факторів у діяльності підприємства, їх класифікація». Визначення підходів до економічного оцінювання природних факторів. Розв'язування задач.

2.4. Інформаційні ресурси виробництва (6 год)

Теоретична частина. Поняття інформації, інформаційної економіки. Інформація як виробничий ресурс. Напрями розвитку інформаційної економіки. Виробництво комп'ютерів і засобів опрацювання інформації, програмних продуктів, наукомісткої продукції. Виробництво патентно-ліцензійної продукції, управлінських технологій, використання штучного інтелекту. Людський фактор в умовах інформаційної економіки.

Практична частина. Круглий стіл «Особливості розвитку інформаційної економіки в Україні». Огляд і обговорення наукової літератури на тему «Інформаційні ресурси виробництва». Підготовка і проведення вікторини «Фактори виробництва».

Розділ 3. Мікроекономічна модель підприємства (54 год)

3.1. Поняття і суть витрат (9 год)

Теоретична частина. Поняття і характеристика витрат підприємства. Зовнішні і внутрішні витрати. Економічні і бухгалтерські витрати. Постійні, змінні і загальні витрати. Середні витрати на одиницю продукції.

Граничні витрати. Прийняття господарських рішень на основі аналізу витратків у короткостроковому і довгостроковому періодах.

Практична частина. Економічні і бухгалтерські витрати, їх розрахунок. Розв'язування задач. Складання графіків.

3.2. Валовий дохід (валова виручка) і прибуток підприємця (9 год)

Теоретична частина. Валовий дохід (загальний виторг). Різновиди прибутку: бухгалтерський, чистий, економічний. Нормальний прибуток. Підприємницький дохід. Джерела економічного прибутку. Оптимізація обсягів виробництва.

Практична частина. Поняття граничних витрат, граничного прибутку, їх характеристика і використання в економічних розрахунках. Розв'язування задач з визначення прибутку і доходу. Написання і представлення реферату з вибраної теми.

3.3. Основні фонди (6 год)

Теоретична частина. Економічна сутність і класифікація основних фондів. Відмінності основних і обігових фондів. Структура основних фондів. Методи оцінювання основних фондів. Поняття спрацювання основних фондів. Моральне і фізичне спрацювання основних фондів. Показники використання основних фондів: фондодіддача, фондомісткість, коефіцієнт змінності. Поняття амортизації. Норма амортизації. Методи амортизації: рівномірний, зменшеного залишку, прискорений, виробничий. Інвестиційна діяльність підприємства. Поняття інвестиційної діяльності, її характеристика. Напрями інвестування. Види інвестицій. Показники ефективності інвестиційної діяльності.

Практична частина. Дискусія «Проблеми та перспективи інвестування». Розв'язування задач.

3.4. Обігові кошти (6 год)

Теоретична частина. Поняття обігових коштів, їхній склад. Структура обігових коштів. Нормовані і ненормовані обігові кошти. Забезпечення підприємства сировиною і матеріалами. Сировинна база підприємства та її складові. Вимоги до забезпечення переробних підприємств сировиною. Економне використання матеріальних ресурсів як важлива умова розвитку економіки підприємства. Управління обіговими коштами та його вплив на результати діяльності підприємства. Мета і завдання управління обіговими коштами. Напрями управління обіговими коштами. Ефективність управління обіговими коштами і можливості її підвищення на підприємстві.

Практична частина. Розрахунок нормативу обігових коштів, методи розрахунку. Мінідослідження «Показники використання обігових коштів». Аналіз напрямів прискорення обертання обігових коштів. Планування економії матеріальних ресурсів. Розв'язування задач.

3.5. Собівартість продукції (6 год)

Теоретична частина. Поняття собівартості продукції. Види собівартості. Особливості обліку витрат на підприємстві. Суть обліку і планування собівартості продукції, їх мета і призначення. Методи обліку собівартості продукції: нормативний, позамовний, попередільний. Прогнозування собівартості нових виробів на етапах їх розроблення й освоєння виробництва. Техніко-економічні фактори зниження собівартості продукції. Обґрунтування необхідності зниження собівартості продукції. Показники динаміки собівартості продукції. Методи і фактори зниження собівартості продукції залежно від галузі національного господарства.

Практична частина. Аналіз методів планування собівартості продукції. Заповнення таблиці «Класифікація витрат». Складання пам'ятки «Як правильно вести облік витрат». Мінідослідження «Склад статей калькуляції». Порядок складання планової калькуляції». Творча робота «Резерви зниження собівартості продукції». Розв'язування задач щодо використання собівартості продукції.

3.6. Цінова політика підприємства (3 год)

Теоретична частина. Поняття цінової політики підприємства. Види цін. Стратегії і методи ціноутворення. Диверсифікація цін. Організація маркетингової служби на підприємстві. Вимоги ринку до організації збуту товарів і надання послуг. Зміст маркетингу і маркетингової діяльності підприємства. Дослідження попиту і пропозиції. Зміст і спрямування товарної політики підприємства. Інформаційна стратегія підприємства.

Практична частина. Заповнення таблиці «Основні методи ціноутворення за ринкових умов господарювання». Творча робота «Проблеми ціноутворення на сучасному етапі». Розв'язування задач.

3.7. Фінанси підприємства (6 год)

Теоретична частина. Поняття фінансів підприємства, джерела їх утворення. Максимізація прибутку. Методи оцінювання умов отримання прибутку. Визначення умов беззбиткової роботи підприємства. Поняття банкрутства. Причини банкрутства. Природа і сутність банкрутства. Порядок визнання підприємства банкрутом за українським законодавством. Показники фінансового стану підприємства-банкрута. Системи кредитування підприємства. Довгострокове і короткострокове кредиту-

вання. Системи банківського кредитування підприємства: кредитні лінії, акредитив, факторинг, лізинг. Ефективність кредитування.

Поняття і склад фінансових ресурсів підприємства. Напрями використання фінансових ресурсів.

Практична частина. Мінідослідження «Загальні аспекти фінансової діяльності». Експертиза «Результати фінансової діяльності підприємства». Розв'язування задач.

3.8. Організація фінансової діяльності підприємства (3 год)

Теоретична частина. Фінансові відносини підприємства та його фінансові ресурси. Джерела фінансових ресурсів підприємства. Лізинг. Баланс підприємства. Оборотні і необоротні активи. Капітал і зобов'язання. Фінансове забезпечення управлінських рішень. Звіт про фінансові результати підприємства. Взаємозв'язки підприємства з банком. Відносини між підприємством і страховою компанією.

Практична частина. Аналіз балансового звіту різних підприємств за певний рік. Визначення етапів надання банком кредиту підприємству.

3.9. Діяльність підприємства на фондовому ринку (6 год)

Теоретична частина. Акціонування підприємства. Емісія цінних паперів (акцій). Етапи випуску (емісії) цінних паперів акціонерним товариством. Портфель цінних паперів, придбаних підприємством. Фінансові аналітики.

Практична частина. Оцінювання вартості портфеля цінних паперів на прикладі певного підприємства. Написання і представлення реферату «Етапи виходу підприємства на фондовий ринок». Укладання особистого словника-довідника біржових термінів.

Розділ 4. Менеджмент і маркетинг у підприємництві (24 год)

4.1. Час як економічна категорія (3 год)

Теоретична частина. Час як економічна категорія. Основні економічні властивості часу. Врахування фактора часу в економічних показниках. Вплив інфляції. Норматив дисконтування та його визначення. Фактор часу в умовах розширеного відтворення.

Практична частина. Мінідослідження «Напрями врахування часу в економічних розрахунках». Розв'язування задач.

4.2. Економічний аналіз (3 год)

Теоретична частина. Теоретичні основи економічного аналізу. Метод і методика економічного аналізу. Способи і прийоми економічного аналізу. Інформаційна база економічного аналізу. Техніко-економічний аналіз.

Фінансово-економічний аналіз (аналіз собівартості продукції, аналіз прибутку і рентабельності, аналіз фінансового стану підприємства).

Практична частина. Виявлення і підрахунок резервів в економічному аналізі. Здійснення аналізу організаційно-технічного рівня виробництва, аналізу використання виробничої потужності підприємства, аналізу собівартості продукції і рентабельності підприємства.

4.3. Організація підприємницької діяльності (3 год)

Теоретична частина. Підприємницька ідея: механізм генерування. Вибір організаційно-правової форми підприємницької діяльності. Технологія створення власної справи. Менеджмент у підприємстві. Планування успіху підприємницької діяльності. Аналіз підприємницької діяльності фірми. Державне регулювання і самоорганізація підприємства.

Практична частина. Економічний майстер-клас «Складання бізнес-плану власної справи».

4.4. Досягнення мети підприємницької діяльності (3 год)

Теоретична частина. Зміст проблеми вибору. Виробнича функція. Функція Кобба-Дугласа. Технології та виробнича функція. Графічне відображення виробничої функції. Виробнича функція й ефект масштабу.

Практична частина. Побудова ізокванти і однофакторної виробничої функції. Ілюстрація ефекту масштабу.

4.5. Аудит. Основи державного аудиту. Незалежний професійний аудит (3 год)

Теоретична частина. Розвиток ринкових відносин, передумови й історія виникнення аудиту. Сутність і місія аудиту в сучасному суспільстві. Види аудиту й аудиторських послуг. Стандарти і вимоги до державного і незалежного професійного аудиту.

Практична частина. Ознайомлення з методиками проведення органами державної контрольно-ревізійної служби фінансового аудиту, методиками проведення органами державної контрольно-ревізійної служби аудиту ефективності, методиками проведення Рахунковою палатою України аудиту ефективності використання державних коштів. Міні-дослідження «Методичні прийоми та процедури аудиту фінансової звітності. Аудиторські докази і робочі документи аудитора».

4.6. Основи менеджменту (3 год)

Теоретична частина. Необхідність наукового підходу до управління підприємством. Підприємець і менеджер: подібність та відмінність

функцій. Сучасне розуміння менеджменту організацій. Типи організацій і середовище їхньої діяльності. Види організаційних структур управління: лінійна, функціональна, програмно-цільова. Функції управління. Мистецтво керівництва.

Практична частина. Зображення на схемі лінійної, функціональної і програмно-цільової структури управління підприємством. Визначення повноважень підрозділів організації (підприємства).

4.7. Теоретичні і практичні засади маркетингу (3 год)

Теоретична частина. Основи маркетингу. Сутність і зміст маркетингової діяльності сучасного підприємства. Маркетингові дослідження. Сегментація ринку. Види маркетингу. Поняття масового і диференційованого маркетингу. Маркетингова товарна політика. Маркетингова цінова політика. Маркетингова політика комунікацій. Брендинг. Логістика. Ризики в маркетингу.

Практична частина. Оцінювання помилки і ризику в ціноутворенні. Оцінювання ефективності маркетингових комунікацій. Аналіз і оцінювання ризику на етапах пошуку цільового ринку. Складання блок-схеми «Виведення нового товару на ринок».

4.8. Реклама — невід’ємна частина маркетингу (3 год)

Теоретична частина. Роль реклами в підприємницькій діяльності. Історія розвитку реклами. Особливості рекламного процесу в міжнародному контексті та в Україні. Реклама в координатах менеджменту і креативу. Засоби рекламного інформування. Напрями розвитку сучасної реклами.

Практична частина. Створення рекламного ролика, буклета, плаката, листівки, інформаційного тексту майбутнього продукту власної фірми.

Розділ 5. Теорія поведінки споживача й антикризове управління підприємством (12 год)

5.1. Поведінка споживачів (3 год)

Теоретична частина. Поняття, структура і сутність поведінки споживачів. Чинники зовнішнього і внутрішнього впливу на поведінку споживачів. Процес прийняття рішень індивідуальним та організаційним споживачами. Поведінкова реакція покупців. Кількісні та якісні дослідження поведінки споживачів.

Практична частина. Практикум із поведінки споживачів: заповнення схеми і таблиць «Розмірності аналізу споживання», «Матриця сімейного маркетингу», «Модель поведінки кінцевих споживачів»; виконання практичних і тестових завдань.

5.2. Антикризисне управління підприємством (3 год)

Теоретична частина. Аналіз передумов та ознаки прояву кризових явищ на підприємстві. Криза збуту і шляхи її подолання. Виробничо-технологічна криза на підприємстві. Організаційна криза і шляхи її подолання. Криза управління персоналом. Фінансова криза на підприємстві. Антикризисне регулювання й управління підприємством. Людський фактор антикризового управління. Процедура банкрутства як форма ліквідації системної кризи підприємства. Реструктуризація і санація як способи подолання кризових явищ на підприємстві.

Практична частина. Аналіз досвіду антикризового управління на підприємствах України і світу. Обґрунтування необхідності запровадження автоматизованої експертно-аналітичної системи антикризового управління підприємством.

5.3. Управління конфліктами в організації. Подолання прокрастинації (3 год)

Теоретична частина. Природа конфлікту, його види і типи. Сутність управління конфліктами. Управління стресами. Роль керівника організації, менеджера у процесі управління конфліктами. Прокрастинація як явище. Психологічні й економічні аспекти прокрастинації.

Практична частина. Складання пам'яток: «Способи вирішення конфліктів», «Поради щодо подолання прокрастинації».

5.4. Етика ділового спілкування (3 год)

Теоретична частина. Діловий етикет і його принципи. Етичний кодекс підприємця. Формування іміджу ділової людини. Зміст ділового спілкування. Ділова бесіда. Мовна культура ділової бесіди. Правила листування. Ведення ділових переговорів.

Практична частина. Визначення основних рис сучасного підприємця. Напрацювання рекомендацій щодо ведення переговорів між бізнес-партнерами.

Розділ 6. Основи науково-дослідницької діяльності (72 год)

Теоретична частина. Поняття науково-дослідницької роботи (індивідуального дослідницького проєкту) та їх складові. Вибір теми визначення об'єкта і предмета, мети і завдань дослідження. Науковий стиль: сфера використання, типові стилістичні помилки. Основні вимоги до написання дослідницьких робіт та їх оформлення. Робота з науковими джерелами. Бібліографічний опис наукових джерел. Редагування і корегування тексту.

Практична частина. Написання вступної частини наукового дослідження. Узагальнення попередньої підготовчої роботи (обґрунтування актуальності, новизни, мети і завдань дослідження, короткий огляд ступеня розроблення проблеми). Структурування основної частини наукової роботи, укладання розділів.

Опрацювання наукової літератури і систематизація прочитаного: конспектування, складання тез і тематичних виписок.

Опрацювання фактичного матеріалу: карткування, цитування, виписки, систематизація і диференціація матеріалу. Тлумачення невідомих термінів, робота зі словниками й довідниками.

Оформлення посилань на опрацьовану наукову літературу.

Робота над розділами, параграфами основної частини наукового дослідження. Поглиблене розроблення авторської гіпотези.

Змістовий виклад матеріалу наукового дослідження, логічність і послідовність теоретичних, практично-експериментальних положень дослідження.

Введення та оформлення графічного й ілюстративного матеріалу. Формування висновків до кожного розділу, параграфа, узагальнюючий аналіз зібраного фактичного матеріалу. Опрацювання і критичний аналіз результатів наукової роботи. Узагальнення і формулювання висновків. Укладання списку використаної літератури, додатків до наукової роботи. Редагування і корегування роботи, підготовка матеріалів до друку.

Розділ 7. Екскурсії, конкурси, тематичні заходи (12 год)

Теоретична частина. Інструктаж із безпеки життєдіяльності під час проведення екскурсій.

Практична частина. Екскурсії до закладів вищої освіти, бібліотек, науково-дослідних інститутів тощо. Зустрічі з науковцями. Наукові читання, лекторії. Участь вихованців у міських, всеукраїнських і міжнародних конкурсах та конференціях.

Підготовка і проведення тематичних заходів. Підготовка презентаційного матеріалу. Аналіз проведеного заходу й оформлення його робочих матеріалів. Підготовка статті до збірки (за матеріалами конференції), до газети, журналу.

Підсумок (3 год)

Підбиття підсумків роботи гуртка протягом року у формі економічної гри. Презентація кращих учнівських науково-дослідницьких робіт. Рекомендації щодо подальшої наукової діяльності.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни під час проведення занять, роботи за комп'ютером, практичних робіт та екскурсій;
- еволюцію явища підприємництва у світовій історії;
- суть та особливості організаційно-правових форм підприємництва;
- роль і місце малих підприємств в економіці;
- переваги і недоліки різних видів підприємств;
- основні економічні показники діяльності підприємств і принципи їх розрахунку;
- сутність і зміст менеджменту та маркетингової діяльності сучасного підприємства;
- напрями розвитку сучасної реклами;
- чинники зовнішнього і внутрішнього впливу на поведінку споживачів;
- основні фактори виробничого процесу;
- методику розрахунку собівартості продукції;
- економічну суть різних видів витрат і прибутків;
- роль інформації та часу у функціонуванні сучасних економічних систем;
- теоретичні засади оцінювання економічної ефективності господарських рішень;
- основи науково-дослідницької діяльності;
- поняття про науковий стиль, його підстилі, сферу використання наукового стилю, типові стилістичні помилки;
- основні вимоги до написання науково-дослідницьких робіт;
- вимоги до оформлення дослідницьких робіт;
- поняття про бібліографічний опис наукових джерел;
- специфіку опрацювання наукових джерел;
- етапи захисту наукової роботи;
- вимоги до оформлення наочних матеріалів.

Вихованці мають уміти:

- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером, проведення занять, екскурсій, досліджень;
- розв'язувати типові економічні задачі;
- будувати графіки кривих постійних, змінних, загальних, середніх та граничних витрат, ізоквант, ізокост тощо;
- використовувати економічну термінологію в навчанні і науково-дослідницькій діяльності;

- володіти методами економічних досліджень, аналізувати економічні явища і процеси;
- працювати з науковою літературою (пошук інформації, її збирання й опрацювання);
- складати алгоритм наукового дослідження;
- визначати тему і завдання дослідження, аргументувати вибір;
- аналізувати наукові підходи до проблеми дослідження;
- визначати й аргументувати актуальність роботи, теоретичне і практичне значення, особистий внесок автора, новизну та перспективність роботи, формулювати висновки наукового дослідження;
- аналізувати важливість дослідження відповідно до його етапів і розділів;
- критично аналізувати результати наукової роботи;
- редагувати і корегувати текст, оформлювати роботу для участі в різноманітних конкурсах з економіки, а також наочні матеріали.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

- оперування текстовою та числовою інформацією, розв'язування задач, зокрема практичного змісту;
- встановлення відношень між реальними об'єктами навколишньої дійсності;
- дослідження і побудова найпростіших математичних моделей реальних об'єктів, процесів і явищ;
- використання різних знакових систем та визначення достатності даних для вирішення завдання;
- пошук необхідної інформації та оцінка її достовірності;
- здатність організовувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності;
- уміння висловлювати власну думку, аргументувати та відстоювати свою позицію, доводити правильність власного судження або визнавати його помилковість;
- оцінювання соціально-економічних подій у державі й у світі на основі різних даних;
- урахування правових, екологічних та соціально-економічних наслідків при прийнятті рішень;
- написання науково-дослідницької роботи з обраної проблематики у галузі економічних знань.

Вищий рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	2	3
Розділ 1. Вступ до макроекономіки	5	7	12
1.1. Предмет, методи і функції макроекономіки	1	2	3
1.2. Основні економічні категорії та показники	4	5	9
Розділ 2. Національна економіка. Показники національного виробництва	12	15	27
2.1. Національна економіка	4	5	9
2.2. Система національних рахунків	4	5	9
2.3. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та інші показники національного виробництва	4	5	9
Розділ 3. Макроекономічна рівновага	12	15	27
3.1. Сукупний попит і сукупна пропозиція	4	5	9
3.2. Кейнсіанська модель макроекономічної рівноваги	4	5	9
3.3. Одночасна рівновага на товарному і грошовому ринках: модель IS-LM	4	5	9
Розділ 4. Макроекономічна нестабільність і шляхи її подолання	10	11	21
4.1. Макроекономічна нестабільність: циклічність економічного розвитку	3	3	6
4.2. Макроекономічна нестабільність: інфляція та безробіття	4	5	9
4.3. Економічне зростання	3	3	6
Розділ 5. Грошово-кредитна і фінансова політика уряду	14	19	33
5.1. Грошово-кредитна політика	4	5	9
5.2. Податкова система	3	3	6
5.3. Фіскальна політика держави	4	5	9

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
5.4. Податки на споживання	1	2	3
5.5. Податки на доходи і прибутки	1	2	3
5.6. Податки на власність. Податкове планування і контроль	1	2	3
Розділ 6. Регіональна економічна політика. Орієнтири розвитку національної економіки	7	9	16
6.1. Регіональна економічна політика	1	2	3
6.2. Кластерна економіка	1	2	3
6.3. Національна економіка і стратегія національної безпеки	1	2	3
6.4. Перспективні моделі розвитку національної економіки	3	3	6
Розділ 7. Світова економіка й інтеграційні процеси	23	31	54
7.1. Теорія міжнародної торгівлі	2	4	6
7.2. Оподаткування в системі міжнародних відносин	2	4	6
7.3. Міжнародні фінанси	3	3	6
7.4. Міжнародні фінансові ринки	2	4	6
7.5. Інтеграційні процеси на фінансовому ринку України	3	3	6
7.6. Міжнародні фінансово-кредитні організації та їх співробітництво з Україною	3	3	6
7.7. Міжнародні організації в системі регулювання міжнародних економічних відносин	3	3	6
7.8. Міжнародні економічні конфлікти	3	3	6
7.9. Глобалізаційні світові тенденції та контртенденції	1	2	3
7.10. Економічні аспекти глобальних проблем	1	2	3
Розділ 8. Основи науково-дослідницької діяльності	36	72	108

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Розділ 9. Конкурси, екскурсії, тематичні заходи	6	15	21
Підсумок	–	2	2
Разом	126	198	324

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год)

Теоретична частина. Мета і завдання роботи гуртка. Правила безпеки життєдіяльності і поведінки в закладі освіти. Правила санітарії, гігієни та безпечної роботи за комп'ютером. Організація робочого місця учня. Організація часу, планування дня учня. Організаційні питання. Сутність економічних відносин. Економіка і суспільство.

Практична частина. Тестовий контроль знань. Аналіз робіт. Круглий стіл «Пріоритетні наукові дослідження в Україні».

Розділ 1. Вступ до макроекономіки (12 год)

1.1. Предмет, методи і функції макроекономіки (3 год)

Теоретична частина. Рівні господарської системи та їх взаємозв'язок. Предмет, функції і місце макроекономіки в системі економічних наук. Методологія і методи макроекономічних досліджень. Макроекономічне моделювання. Мезоекономіка. Мегаекономіка.

Практична частина. Розкриття взаємозв'язків між мікро-, мезо-, макро- та мегарівнями економічної системи. Укладання особистого словника-довідника з макроекономіки.

1.2. Основні економічні категорії та показники (9 год)

Теоретична частина. Економічні категорії на макроекономічному рівні. Поняття валового національного продукту, валового внутрішнього продукту, національного доходу. Мета функціонування макроекономічної системи. Вплив макроекономічних процесів на діяльність підприємства.

Практична частина. Показники системи національних рахунків, методика їх розрахунку. Розв'язування задач.

Розділ 2. Національна економіка. Показники національного виробництва (27 год)

2.1. Національна економіка (9 год)

Теоретична частина. Деякі прояви макроекономічної цілісності. Сукупні доходи і сукупні витрати. Відповідність сукупних доходів і сукупних витрат. Відповідність ін'єкцій і витоків. «Макроекономічний чотирикутник». Три погляди на забезпечення макроекономічної рівноваги. Кейнсіанська і класична (неокласична) аргументації щодо механізму формування загальної рівноваги. Модель кругообігу ресурсів, доходів і продуктів у закритій та відкритій економіці.

Практична частина. Складання опорної блок-схеми «Погляди на формування макроекономічної рівноваги». Ділова гра «Діалог між представниками класичної (неокласичної) та кейнсіанської шкіл економічної теорії щодо механізму формування загальної рівноваги».

2.2. Система національних рахунків (9 год)

Теоретична частина. Система національних рахунків (СНР). Зміст і значення системи національних рахунків для макроекономічного аналізу. Етапи розвитку СНР. Стан і проблеми запровадження СНР-93 в Україні.

Практична частина. Порівняльний аналіз балансів народного господарства (БНГ) і системи національних рахунків. Мінідослідження «Методологія міжнародних зіставлень показників системи національних рахунків». Аналіз основних макроекономічних показників у системі національних рахунків.

2.3. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та інші показники національного виробництва (9 год)

Теоретична частина. Основні макроекономічні показники: потокові, запасів та економічної кон'юнктури. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та інші показники національного виробництва. Способи розрахунку ВВП. Використання ВВП у міжнародних порівняннях. Номінальний і реальний ВВП. Дефлятор ВВП. ВВП та економічний добробут. Нові макроекономічні показники: індекс людського розвитку (ІЛР), індекс економічної свободи (ІЕС) та рівень глобалізації (РГ).

Практична частина. Оперування показниками ВВП і ВНД під час аргументації власних тверджень, розрахунків і порівнянь. Розв'язування задач. Підготовка і захист проектів «Складові індексу людського розвитку», «Фактори, що визначають індекс економічної свободи», «Параметри рівня глобалізації».

Розділ 3. Макроекономічна рівновага (27 год)

3.1. Сукупний попит і сукупна пропозиція (9 год)

Теоретична частина. Сукупні доходи і сукупні витрати. Сукупний попит: зміст, структура, фактори, що на нього впливають. Крива AD. Сукупна пропозиція: зміст, структура, фактори, що її визначають. Короткострокова і довгострокова криві сукупної пропозиції AS. Рівновага сукупного попиту і сукупної пропозиції. Модель AD-AS.

Практична частина. Практикум «Вплив нецінових факторів на сукупний попит і сукупну пропозицію». Написання і представлення реферату «Ефект храповика». Графічна і математична інтерпретації рівноваги в моделі AD-AS.

3.2. Кейнсіанська модель макроекономічної рівноваги (9 год)

Теоретична частина. Кейнсіанська теорія сукупного попиту. Кейнсіанська функція споживання. Інвестиції. Державні закупівлі і податки. Рівновага на товарних і фінансових ринках. Рівноважна процентна ставка. «Кейнсіанський хрест».

Практична частина. Побудова графіків функцій споживання. Визначення різних видів мультиплікаторів. Розрахунок рецесійного й інфляційного розривів.

3.3. Одночасна рівновага на товарному і грошовому ринках: модель IS-LM (9 год)

Теоретична частина. Ринок товарів і крива IS. Грошовий ринок і крива LM. Рівновага в моделі IS-LM у короткостроковому періоді. Модель IS-LM і коливання економічної активності. Зовнішні шоки в моделі IS-LM. Гнучкість цін у моделі IS-LM. Модель IS-LM як теорія сукупного попиту. Проблема дефляції у моделі IS-LM.

Практична частина. Побудова кривих IS і LM. Визначення рівноваги в моделі IS-LM. Розв'язування типових задач. Творча робота «Відносна ефективність грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики в моделі IS-LM».

Розділ 4. Макроекономічна нестабільність і шляхи її подолання (21 год)

4.1. Макроекономічна нестабільність: циклічність економічного розвитку (6 год)

Теоретична частина. Макроекономічна нестабільність: зміст, форми вияву і основні макроекономічні суперечності. Циклічні коливання та їх різновиди. Класичний і сучасний економічні цикли. Трендові тенденції

в економіці. Теорії циклічного розвитку та їх класифікація. Нециклічні коливання економіки. Системні кризи. Моделі економічних циклів.

Практична частина. Характеристика сучасних фінансових криз. Порівняльний аналіз перших економічних криз капіталістичної економіки з кризами сучасності. Визначення особливостей державного антициклічного регулювання.

4.2. Макроекономічна нестабільність: інфляція та безробіття (9 год)

Теоретична частина. Інфляція: сутність, причини і види. Вимірювання інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції. Безробіття як вияв макроекономічної нестабільності. Види безробіття. Закон Оукена. Зв'язок інфляції і безробіття. Крива Філіпса. Антиінфляційна політика держави і політика зайнятості.

Практична частина. Розкриття механізму розгортання інфляції попиту й інфляції витрат (пропозиції). Обґрунтування необхідності індексації заробітної плати в умовах інфляції. Співвідношення явищ дезінфляції та інфляції. Обрахування інфляційного податку. Характеристика видів безробіття. Розв'язування задач за законом Оукена. Побудова графіків кривої Філіпса за різних умов.

4.3. Економічне зростання (6 год)

Теоретична частина. Зміст, джерела, типи і фактори економічного зростання. Кейнсіанські моделі економічного зростання Домара і Харода. Неокласична модель економічного зростання Солоу. Внесок факторів виробництва в економічне зростання. Внесок технічного прогресу в економічне зростання. Економічне зростання з урахуванням усіх джерел. Інтенсивний та екстенсивний шляхи розвитку економіки.

Практична частина. Розкриття змісту різних моделей економічного зростання. Написання і представлення реферату «Характеристика проблем екстенсивного розвитку економіки країн світу». Мінідослідження «Проблеми впровадження інтенсивного розвитку для економіки України».

Розділ 5. Грошово-кредитна і фінансова політика уряду (33 год)

5.1. Грошово-кредитна політика (9 год)

Теоретична частина. Грошово-кредитна (монетарна) політика: сутність, роль і завдання. Методи й інструменти реалізації грошово-кредитної політики. Зміст і теоретичні концепції монетарної політики. Центральний банк та його роль у здійсненні грошово-кредитної політики. Емісійна політика держави. Зарубіжний досвід реалізації грошово-кредитної політики. Особливості грошово-кредитної політики в Україні.

Практична частина. Круглий стіл «Зміст і доцільність застосування політики «дорогих» і «дешевих» грошей». Творча робота «Визначення проблем і перспектив грошово-кредитної політики в Україні». Мінідослідження «Чи діє закон Грешема стосовно сучасних грошових систем». Розв'язування задач.

5.2. Податкова система (6 год)

Теоретична частина. Теоретичні основи оподаткування. Сутність податків. Види і функції податків. Елементи оподаткування: суб'єкт, об'єкт, джерело й одиниця оподаткування. Види процентних ставок: пропорційні, прогресивні та регресивні. Класифікація податків та їх ознаки. Прямі і непрямі податки, загальнодержавні і місцеві, податки на доходи, капітал і споживання. Відповідальність платників податків. Структура податкової системи України.

Практична частина. Пошук афоризмів, цитат, висловлювань відомих економістів і політиків щодо податків та оподаткування. Творча робота «Побудова кривої Лаффера, пояснення її конфігурації, пошук оптимальної ставки оподаткування». Розв'язування задач.

5.3. Фіскальна політика держави (9 год)

Теоретична частина. Зміст, види і завдання фіскальної політики. Бюджетна система. Державний бюджет. Стан державного бюджету. Дефіцит державного бюджету. Види бюджетного дефіциту. Концепції балансування державного бюджету. Державний борг та його вплив на національну економіку. Управління державним боргом.

Практична частина. Аналіз динаміки зведеного бюджету України за період з 2000 р. по 2020 р. Мінідослідження «Причини дефіциту державного бюджету. Шляхи зниження бюджетного дефіциту». Творча робота «Державний борг: вимірювання та механізм управління ним. Макро-економічні аспекти сеньйоражу».

5.4. Податки на споживання (3 год)

Теоретична частина. Податок на додану вартість (ПДВ). Порядок відшкодування ПДВ з бюджету. Пільги з податку, їх економічний зміст. Акцизний збір. Платники й об'єкти податку. Особливості оподаткування алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Акцизні марки. Мито і його види. Ставки мита і їх різновиди. Єдиний митний тариф. Платники податків на споживання.

Практична частина. Мінідослідження «Порядок обчислення ПДВ. Порядок обчислення мита». Аналіз методів визначення митної вартості.

5.5. Податки на доходи і прибутки (3 год)

Теоретична частина. Податок на прибуток підприємств і його роль у формуванні доходу бюджету. Платники, об'єкт і ставки. Норми амортизації. Відповідальність за порушення Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств». Податок з доходів фізичних осіб. Оподаткування різних видів доходів. Податкові пільги та строки сплати.

Практична частина. Ознайомлення з механізмом розрахунку податку на прибуток. Творча робота «Операції особливого виду та їх оподаткування». Мінідослідження «Види і порядок розрахунку соціальних пільг із податків».

5.6. Податки на власність. Податкове планування і контроль (3 год)

Теоретична частина. Податки на власність. Податок із власників транспортних засобів. Податок на нерухомість. Плата за ресурси та послуги. Плата за землю в Україні. Єдиний податок для суб'єктів малого бізнесу. Місцеві податки і збори. Податковий процес і контроль. Відповідальність за ухилення від сплати податків.

Практична частина. Мінідослідження «Податок на нерухомість: доцільність введення й особливості обрахунку». Порівняльний аналіз особливостей нарахування і сплати єдиного податку для юридичних осіб та єдиного податку для фізичних осіб.

Розділ 6. Регіональна економічна політика. Орієнтири розвитку національної економіки

6.1. Регіональна економічна політика (3 год)

Теоретична частина. Мета і принципи формування регіональної політики. Стратегічні орієнтири регіональної політики. Регіональний аналіз соціально-економічного розвитку України. Спеціальні (вільні) економічні зони України. Єврорегіони. Завдання на шляху вдосконалення регіональної політики.

Практична частина. Творча робота «Виявлення закономірностей концентрації, спеціалізації, комбінування та кооперації на прикладі окремих підприємств певного регіону». Аналіз нормативно-правових документів, покладених в основу регіональної економічної політики в Україні. Наведення прикладів пільг, що надаються спеціальним (вільним) економічним зонам і територіям пріоритетного розвитку.

6.2. Кластерна економіка (3 год)

Теоретична частина. Кластер і його характерні ознаки. Кластерний підхід до розвитку регіонів. Розвиток кластерної економіки у світі. Досвід країн у формуванні кластерів. Промислові кластери США. Силіконова

Долина. Кластери в Україні. Переваги та складнощі кластерних ініціатив. Стратегія технологічної модернізації регіону на кластерній основі.

Практична частина. Мінідослідження «Кластери та перспективний регіональний розвиток». Диспут «Чи є майбутнє у кластерів України». Заповнення таблиці «Організаційно-правові форми побудови кластерів». Порівняльний аналіз діяльності кластерів у світі та в Україні.

6.3. Національна економіка і стратегія національної безпеки (3 год)

Теоретична частина. Національні інтереси України і стратегічні орієнтири розвитку національної економіки. Неофіційний сектор національної економіки України та його негативні риси. Національне багатство й еколого-економічна безпека України. Державні інституції і механізми регулювання національної економіки. Методи визначення основних макроекономічних показників.

Практична частина. Творча робота «Програмування та прогнозування національної економіки. Індикативне макроекономічне планування».

6.4. Перспективні моделі розвитку національної економіки (6 год)

Теоретична частина. Модель інноваційного розвитку національної економіки. Стратегія розбудови економіки знань. Модель соціально орієнтованої національної економіки. Система соціального захисту населення. Соціальна політика держави. Модель екологічно збалансованої національної економіки. Екологічна ситуація в національній економіці. Державна екологічна політика і напрями її розвитку.

Організаційно-правові засади формування екологічно збалансованої національної економіки.

Практична частина. Творча робота «Аналіз американської, німецької, японської та шведської моделей змішаної економіки, пошук шляхів формування вітчизняної моделі змішаної економіки». Аналіз чинного пенсійного законодавства України.

Розділ 7. Світова економіка й інтеграційні процеси (54 год)

7.1. Теорія міжнародної торгівлі (6 год)

Теоретична частина. Причини виникнення міжнародної торгівлі, сутність експорту й імпорту. Теорія абсолютних переваг. Теорії абсолютних і порівняльних переваг. Виграш від зовнішньої торгівлі внаслідок спеціалізації. Торговельний баланс країни. Структура експорту й імпорту держави. Державне регулювання зовнішньої торгівлі. Протекціонізм. Заходи політики протекціонізму. Політика лібералізму в зовнішній торгівлі. «Торговельні війни».

Практична частина. Мінідослідження «Виявлення та аналіз експорто-орієнтованих галузей господарства. Місце окремих галузей на відповідних міжнародних ринках». Розподіл вигод від зовнішньої торгівлі за умов спеціалізації та її відсутності. Розв'язування типових задач. Побудова графіків.

7.2. Оподаткування в системі міжнародних відносин (6 год)

Теоретична частина. Специфіка оподаткування у світовій економіці. Сутність і сучасні проблеми міжнародного оподаткування. Офшорні центри в системі міжнародного оподаткування. Втеча від податків та ухилення від них. Основні методи, які обмежують операції через офшорні центри.

Практична частина. Круглий стіл «Офшорні зони: суть, класифікація, особливості функціонування та перспективи їх відкриття в Україні».

7.3. Міжнародні фінанси (6 год)

Теоретична частина. Міжнародні фінанси в сучасній світогосподарській системі. Становлення світового фінансового ринку. Платіжний баланс як узагальнена оцінка світогосподарських зв'язків в Україні.

Практична частина. Творча робота «Сутність платіжного балансу та методологія його складання. Механізм врівноваження платіжного балансу». Аналіз платіжного балансу України за різні роки. Розв'язування задач.

7.4. Міжнародні фінансові ринки (6 год)

Теоретична частина. Міжнародна валютна система та її розвиток. Сутність міжнародного валютного ринку. Урядове втручання в діяльність валютних ринків. Конвертованість валют. Валютні системи і валютна політика. Види операцій на валютному ринку. Валютні перешкоди на шляху міжнародної торгівлі і причини їх існування. Валютний курс і його коливання: причини та наслідки. Ринок єрво валют. Міжнародні кредити: форми й умови їх надання. Ринок єврокредитів. Міжнародний ринок цінних паперів: поняття і тенденції розвитку.

Практична частина. Перегляд і обговорення відеофільму «Безцінний долар». Творча робота «Переваги та недоліки вільноконвертованих валют».

7.5. Інтеграційні процеси на фінансовому ринку України (6 год)

Теоретична частина. Фінансові інтеграція і конвергенція як сучасні тенденції розвитку фінансового ринку. Сучасні тенденції розвитку інвестиційного ринку в Україні. Особливості інтеграційних процесів у фінансовому посередництві. Особливості становлення фінансових конгломератів на фінансовому ринку України.

Практична частина. Оцінювання впливу міжнародних фінансових конгломератів на розвиток фінансового ринку України. Аналіз методичного інструментарію обґрунтування ефективності функціонування інтеграційних об'єднань як позичальників на фінансовому ринку з асиметрією інформації.

7.6. Міжнародні фінансово-кредитні організації та їх співробітництво з Україною (6 год)

Теоретична частина. Основні міжнародні фінансово-кредитні організації. Особливості діяльності МВФ. Група Світового банку. Характеристика складу і функцій членів групи Світового банку. Регіональні міжнародні фінансово-кредитні інститути.

Практична частина. Написання і представлення реферату «Клуби кредиторів». Мінідослідження «Основні завдання міжнародних фінансових інститутів». Творча робота «Специфіка діяльності Світового банку та регіональних банків розвитку». Дискусія «Кредити від МВФ — шлях до стабільності й розвитку чи загроза національній безпеці?».

7.7. Міжнародні організації в системі регулювання міжнародних економічних відносин (6 год)

Теоретична частина. Глобальний економічний простір як середовище формування міжнародних організацій. Типологія міжнародних організацій. Організація Об'єднаних Націй (ООН) та міжнародне економічне співробітництво. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Організації з регулювання в соціальній сфері: Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня туристська організація (ВТО). Міжнародні організації у сфері регулювання світової торгівлі: Світова організація торгівлі (СОТ) та інші. Регіональні інтеграційні угруповання у світі. Європейський вибір України.

Практична частина. Визначення переваг та недоліків членства України в різних міжнародних організаціях.

7.8. Міжнародні економічні конфлікти (6 год)

Теоретична частина. Теоретичні основи міжнародних економічних конфліктів. Торговельні війни сучасності. Міжнародні економічні конфлікти в паливно-енергетичній сфері. Конфлікти і ризики під час злиття та поглинання міжнародних компаній. Світові інфраструктурні проекти і безпека транзитного простору України. Міжнародні демографічні конфлікти.

Практична частина. Мінідослідження «Вплив глобалізації і світових проблем людства на міграцію населення». Семінар «Нафтовий та газовий

чинники світової політики». Творча робота «Сучасні методи виходу з конфліктного протистояння». Круглий стіл «Чи є переможці у "торговельних війнах"».

7.9. Глобалізаційні світові тенденції та контртенденції (3 год)

Теоретична частина. Феномен глобалізації. Сутність та суперечливий характер глобалізації. Глобальна економіка та її основні риси. Вплив глобалізації на традиції і культуру. Глобалізація і довкілля. Міграція в умовах глобалізації. Глобалізація і рівень життя. Регіональна інтеграція України в умовах глобалізації.

Практична частина. Складання таблиці «Глобалізація: «за» і «проти». Круглий стіл «Чи є ефективною та виправданою боротьба антиглобалістів із явищами глобалізації у світовій економіці».

7.10. Економічні аспекти глобальних проблем (3 год)

Теоретична частина. Причини виникнення і соціально-економічна сутність глобальних проблем. Основні глобальні проблеми сучасності та їх класифікація. Шлях розв'язання глобальних проблем. Демілітаризація економіки країн світу. Міжнародне співробітництво між країнами світового співтовариства. Роль міжнародних організацій у розв'язанні глобальних проблем людства.

Практична частина. Аналіз глобальних проблем людства (економічний аспект). Творча робота-міркування «Визначення місця України в розв'язанні глобальних проблем сучасності». Мінідослідження «Характеристика особливостей прояву глобальної ресурсно-енергетичної проблеми в Україні».

Розділ 8. Основи науково-дослідницької діяльності (108 год)

Теоретична частина. Вимоги до оформлення дослідницької роботи. Загальні правила оформлення тексту. Особливості структури і викладу матеріалу в основному розділі наукової учнівської роботи: титульний аркуш, тези, зміст, перелік умовних позначень і скорочень, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки (їх зміст, особливості оформлення).

План викладення дослідження. Підготовка чернетки як початковий етап написання дослідницької роботи. Виправлення чернетки.

Науковий стиль викладення матеріалу. Структурування дослідження. Формулювання висновків та узагальнення дослідження.

Правила оформлення дослідницьких робіт до участі в конкурсах з економіки різного рівня. Основи публічного виступу. Культура ведення наукової дискусії.

Правила складання й оформлення мультимедійних презентацій. Використання комп'ютерних програм для підготовки презентацій, їх інструменти.

Основи мистецтва презентації. Мовленнєва комунікація, її характеристики. Вербальна і невербальна комунікації, їх функції. План захисту роботи. Доповідь. Логічність і послідовність викладу матеріалу. Оформлення наочних матеріалів і використання технічних засобів.

Правила ведення дискусії. Етикет і мовлення. Культура поведінки під час наукової доповіді. Виступ перед аудиторією. Особливості ведення наукового діалогу.

Практична частина. Складання індивідуальних планів роботи. Засвоєння наукових методів для пошуку, опрацювання та представлення відповідної інформації. Ознайомлення з платформами, сервісами й інструментами дистанційного навчання: Google Classroom, MOODLE, Zoom. Підготовка науково-дослідницьких робіт до участі в конкурсах з економіки різного рівня. Оформлення дослідницької роботи відповідно до вимог. Відпрацювання логіки побудови тексту доповіді. Підготовка доповіді для захисту науково-дослідницької роботи. Постановка запитань до неї. Відповіді на запитання. Виступи опонентів.

Робота у програмі «Power Point». Підготовка мультимедійної презентації. Написання доповіді і тез доповіді. Виступ. Обговорення виступів. Написання відгуку (рецензії) на науково-дослідницьку роботу товариша.

Складання плану захисту роботи. Написання доповіді. Підготовка тез роботи. Підготовка мультимедійної презентації, постера. Виступ. Проведення дискусії. Обговорення виступів, визначення недоліків, коментування, поради.

Рольова гра «Захист науково-дослідницької роботи». Аналіз результатів проведеної гри.

Розділ 9. Конкурси, екскурсії, тематичні заходи (21 год)

Теоретична частина. Інструктаж з безпеки життєдіяльності під час проведення екскурсій.

Практична частина. Екскурсії до закладів вищої освіти, бібліотек, науково-дослідних інститутів тощо. Зустрічі з науковцями. Наукові читання, лекторії. Презентація власних науково-дослідницьких робіт. Участь у міських, всеукраїнських та міжнародних творчих конкурсах і науково-практичних конференціях. Публікація матеріалів, статей за матеріалами конференцій.

Участь у науково-практичних конференціях, наукових читаннях, засіданнях круглих столів, вікторинах, організація та проведення тематичних, навчально-виховних заходів.

Підсумок (2 год)

Підсумкова науково-практична конференція учнів. Підбиття підсумків роботи гуртка. Презентація кращих учнівських науково-дослідницьких робіт. Рекомендації щодо подальшої наукової діяльності.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни під час проведення занять, роботи за комп'ютером, практичних робіт та екскурсій;
- предмет, методи і функції макроекономіки;
- суть системи національних рахунків;
- підходи щодо забезпечення макроекономічної рівноваги;
- основні макроекономічні показники та принципи їх розрахунку;
- особливості структури сукупного попиту і сукупної пропозиції;
- суть моделі IS-LM;
- зміст і форми прояву макроекономічної нестабільності;
- особливості інтеграції України до світового економічного простору;
- принципи організації міжнародної торгівлі і валютного ринку;
- економічні причини та наслідки глобалізації;
- правила оформлення дослідницької роботи;
- правила складання й оформлення мультимедійних презентацій.

Вихованці мають уміти:

- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером, проведення занять, екскурсій, досліджень;
- розв'язувати типові задачі;
- будувати криві Філіпса, IS, LM, AD, AS тощо;
- використовувати економічну термінологію в навчанні і науково-дослідницькій діяльності;
- володіти методами економічних досліджень, робити аналіз економічних явищ і процесів;
- характеризувати сучасні економічні кризи, порівнювати їх з першими економічними кризами капіталістичних країн;
- організовувати робочий час для систематичної науково-дослідницької діяльності;
- редагувати і корегувати текст, оформляти роботу для участі в конкурсах з економіки різних рівнів, у Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт учнів – членів МАН України;
- створювати постер і мультимедійні презентації;

- презентувати результати науково-дослідницької роботи, аргументовано обстоювати власну позицію;
- аналізувати власні помилки і знаходити шляхи їх усунення.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу;
- знаходження, опрацювання та аналіз інформації з різних джерел;
- аналіз напрямів економічної науки та провідних наукових шкіл;
- самостійне виявлення проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, визначення способів її розв'язання;
- виявлення закономірностей функціонування сучасної економіки на мікро- і макрорівнях;
- використання економіко-математичних методів і моделей для розв'язання економічних задач;
- володіння принципами і правилами організації науково-дослідницької діяльності, основними науковими методами проведення дослідження;
- застосування творчого підходу у власній дослідницькій діяльності: під час формулювання наукової проблеми, обґрунтування її актуальності, висунення гіпотези, вибору методів, а також представлення результатів дослідження.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Прилади, пристосування	Кількість, шт.
Комп'ютер	1
Принтер	1
Мультимедійний проєктор	1
Інтерактивна дошка	1
Сканер	1
Копіювальний апарат	1
USB-флеш-накопичувач	У разі потреби
Канцелярські вироби, інструменти і матеріали	У разі потреби
Папір друкарський	У разі потреби
Ватман формату А1	У разі потреби
Ручки кулькові	У разі потреби

Прилади, пристосування	Кількість, шт.
Олівці креслярські	У разі потреби
Фломастери	У разі потреби
Ножиці	У разі потреби
Клей	У разі потреби
Скріпки, кнопки	У разі потреби
Папки	У разі потреби

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк М. О., Передрій О. С. Основи економічної теорії : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 368 с.
2. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підруч. : у 2 кн. Київ : Знання, 2010. Кн. 2. : Мікроекономіка / за ред. С. М. Панчишина, П. І. Островерха. 437 с.
3. Андрєєва Г. І. Економічний аналіз : навч.-метод. посіб. Київ : Знання, 2008. 263 с.
4. Андрусь О. І. Економічна теорія : практикум. Інтерактивні методи в модульному навчанні : навч. посіб. Київ : КНТ, 2008. 480 с.
5. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка : підруч. / за ред. В. Д. Базилевича. 4-те вид., допов. Київ : Знання, 2008. 743 с.
6. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка : практикум : навч. посіб. / за ред. В. Д. Базилевича. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Знання, 2010. 743 с.
7. Березін О. В., Березіна Л. М., Бутенко Н. В. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2009. 390 с.
8. Богдан С. Науковий текст і його назва. Луцьк, 1997. 15 с.
9. Богдан С. Як вибрати тему наукової роботи? : методичні рекомендації для слухачів МАН. Луцьк, 2001. 10 с.
10. Борецька О. Мала академія наук — дослідницький спосіб мислення. *Директор школи*. 2004. № 7. С. 20–24.
11. Варналій З. С., Сизоненко В. О. Основи підприємницької діяльності : підруч. для учнів 10–11 кл. Київ : Знання України, 2003. 407 с.
12. Владимирська А. О. Реклама : навч. посіб. / А. О. Владимирська, П. О. Владимирський. Київ : Кондор, 2009. 324 с.
13. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2010. 488 с.

14. Голіков А. П., Казакова Н. А., Шуба О. А. Економіка України : навч. посіб. Київ : Знання, 2009. 286 с.
15. Голобородько В. Наукова робота учнів. Харків : Видав. група «Основа», 2005. 208 с.
16. Гронтковська Г. Е., Косік А. Ф. Макроекономіка : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2010. 672 с.
17. Гронтковська Г. Е., Косік А. Ф. Макроекономіка : практикум : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 400 с.
18. Гронтковська Г. Е., Косік А. Ф. Мікроекономіка : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 438 с.
19. Гронтковська Г. Е., Косік А. Ф. Мікроекономіка : практикум : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 418 с.
20. Грошово-кредитна політика України : навч. посіб. / за ред. В. І. Міщенко. 2-ге вид. Київ : Знання, 2003. 421 с.
21. Демиденко Л. М., Субботович Ю. Л. Податкова система : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 184 с.
22. Економіка підприємства : підруч. / за ред. проф. Л. Г. Мельника. Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. 632 с.
23. Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. Київ : Видав. центр «Академія», 2000. Т. 1. 864 с.
24. Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. Київ : Видав. центр «Академія», 2001. Т. 2. 848 с.
25. Економічна теорія: політекономія : практикум : навч. посіб. / за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2010. 494 с.
26. Інтеграційні процеси на фінансовому ринку України : монографія / А. О. Єпіфанов та ін. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 258 с.
27. Заболотний О. Як знаходити знання? : організація науково-пошукової дослідницької діяльності учнівської молоді. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2003. № 2. С. 94–106.
28. Іванова Н. Ю. Економічна теорія управління фірмою : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2010. 266 с.
29. Калініченко О. В. Мікроекономіка : практикум : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 432 с.
30. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 679 с.
31. Колісник М. К., Ільчук П. Г., Віблій П. І. Фінансова санація і антикризове управління підприємством : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. 272 с.
32. Кривов'язюк І. В. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : Кондор, 2008. 366 с.

33. Круш П. В. Макроекономіка та її регулювання : навч. посіб. Київ : Каравела, 2009. 424 с.
34. Кузьмін В. В., Зикова О. П. Історія грошей : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 176 с.
35. Макарова О. Як писати роботу на конкурс МАН. *Шкільний світ*. 2005. № 40. С. 8–10.
36. Макро- і мікроекономіка : теоретичні аспекти : навч.-метод. посіб. / за ред. проф. В. Г. Федоренка. Київ : Алерта, 2013. 728 с.
37. Маркетинг : бакалаврський курс : підруч. / за заг. ред. проф. С. М. Ілляшенка. Суми : ВТД «Університетська книга», 2009. 1134 с.
38. Мацибора В. І., Збарський В. К., Мацибора Т. В. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Каравела, 2008. 312 с.
39. Мельник А. Ф., Желюк Т. Л., Длугопольський О. В., Панухник О. В. Мікроекономіка та макроекономічна політика : навч. посіб. / наук. ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання, 2008. 699 с.
40. Мельник Л. Г. Информационная экономика : учеб. пособ. Суми : ИТД «Университетская книга», 2003. 288 с.
41. Міжнародна макроекономіка : навч. посіб. / за ред. проф. Ю. Г. Козака. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 400 с.
42. Міжнародна мікроекономіка : навч. посіб. / за ред. проф. Ю. Г. Козака. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 368 с.
43. Міжнародні організації : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 440 с.
44. Міжнародні організації. Кредитно-модульний курс : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінової, М. І. Барановської. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 288 с.
45. Мікроекономіка і макроекономіка : підруч. для студ. екон. спец. закл. освіти : у 2 ч. / С. Будаговська та ін. ; за заг. ред. С. Будаговської. Київ : Основи, 2007. 518 с.
46. Мікроекономіка : підруч. / за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2007. 677 с.
47. Мікроекономіка : практикум : навч. посіб. / за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2010. 491 с.
48. Основи економічної теорії / С. В. Мочерний та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 464 с.
49. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 532 с.
50. Основи бізнесу : навч. посіб. / Я. С. Ларіна та ін. Київ : Академія, 2009. 384 с.
51. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. Київ : ІМОЛА, 2003. 116 с.

52. Петрушенко Ю. М. Мікроекономіка : теорія та приклади розв'язання задач : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2012. 320 с.
53. Пилипенко В. В., Пилипенко Н. М. Мікроекономіка : практикум : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 298 с.
54. Прокопенко О. В., Троян М. Ю. Поведінка споживачів : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 176 с.
55. Радіонова І. Ф., Кравченко І. С., Радченко В. В. Загальна економіка : підруч. 4-те вид., допов. і переробл. Київ. : АПН, 2005. 396 с.
56. Радченко М., Томашевська І. Основні методологічні аспекти науково-дослідницької роботи : метод. реком. Луцьк, 1995. 14 с.
57. Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в системі роботи Сумського територіального відділення МАН України : метод. посіб. / упор. Л. М. Бондар, Н. В. Перепелиця, Н. Ю. Сидоренко ; за заг. ред. Л. В. Тихенко. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 275 с.
58. Романчиков В. І., Романенко І. О. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 256 с.
59. Сердюк О. М., Заревчацька Т. В. Податкова система (практикум) : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 328 с.
60. Сисоєва Л. Ю., Черкашина К. Ф. Гроші і кредит : у схемах і таблицях : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2013. 245 с.
61. Стеченко Д. М., Чмир О. С., Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підруч. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Знання, 2007. 317 с.
62. Тормоса Ю. Г. Основи наукових досліджень : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2003. 76 с.
63. Хомяков В. І., Бакум І. В. Економіка сучасної України : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 426 с.
64. Економіка підприємства (в питаннях і відповідях) : навч. посіб. / І. І. Цигилик та ін. Київ : ЦНЛ, 2006. 216 с.
65. Чепінога В. Г. Економічна теорія : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 656 с.
66. Черкашина Н. К. Економічна історія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2002. 193 с.
67. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. 3-тє вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2003. 295 с.
68. Щетинін А. І. Політична економія : підруч. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 480 с.

Н. О. Адвокатова, О. А. Солдатська

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ЕКОНОМІКА»

ОСНОВНИЙ, ВИЩИЙ РІВНІ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є створення умов для розвитку творчого, логічного й образного мислення учнів шляхом розроблення системи позакласної та позашкільної дослідницько-пошукової і творчої роботи учнівської молоді.

Проблема розвитку сучасного економічного мислення людини на сьогодні є однією з найбільш актуальних. Вивчення економіки як науки забезпечує набуття учнями економічної компетентності і культури, формує навички самостійно отримувати, засвоювати і застосовувати економічні знання, спостерігати і пояснювати сучасні економічні явища. Знання з економіки дають можливість формувати особисті погляди, громадські інтереси, завдяки чому створюється система забезпечення результативності праці. Вони дають можливість ефективно проявляти себе в різних сферах діяльності: науково-пізнавальній, науково-дослідницькій, комерційній, суспільно-політичній тощо.

Економічна підготовка молоді – це система економічного виховання й економічної освіти. Педагогічна діяльність, спрямована на розвиток економічного мислення через формування економічних знань, умінь і навичок, економічно значущих якостей особистості, забезпечує економічне виховання. Економічна освіта має на меті ознайомлення з основами економічної теорії і прикладних економічних дисциплін (основами бізнесу, підприємницької діяльності, бухгалтерського обліку, менеджменту, маркетингу тощо), формування у вихованців умінь приймати економічно обґрунтовані рішення, здійснення професійної орієнтації в галузі економічної, правової, підприємницької діяльності і розвиток підприємницьких здібностей учнів.

Метою навчальної програми є реалізація змісту позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку, сформовані компетентності особистості у процесі науково-дослідницької діяльності в економічній галузі.

Основні **завдання** полягають у формуванні таких компетентностей:

- *пізнавальна компетентність* – спрямована на поглиблене вивчення і засвоєння теоретичних засад економічних наук, ознайомлення з основами пошукової і дослідницької діяльності, методикою досліджень

у вибраній галузі економіки; порівняння різних економічних поглядів на суть економічних явищ; обчислення основних макроекономічних показників, виконання розрахунково-графічних задач і техніко-економічних розрахунків, пов'язаних з обґрунтуванням раціональної поведінки мікро-та макросистеми;

- *практична компетентність* — передбачає оволодіння навичками науково-дослідницької діяльності в галузі економічних наук; вміння застосовувати економічні знання на практиці, оперувати науковими категоріями, фактичним матеріалом і методикою наукового дослідження, користуватися джерелами економічної інформації; розуміння й інтерпретацію складних економічних процесів; формування мовної культури; засвоєння основних принципів ведення економіки підприємства;

- *творча компетентність* — забезпечує набуття досвіду власної творчої діяльності, здатності проявляти творчу ініціативу; формування стійкого інтересу до пошукової, дослідницької діяльності; виховання потреби у творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні;

- *соціальна компетентність* — спрямована на розвиток моральних якостей, економічної культури, громадянської позиції, виховання наукової і пошуково-дослідницької ініціативи, прагнення до нових знань, потреби у творчому самовдосконаленні, ціннісного ставлення до себе та інших, формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери (самостійність, наполегливість, працелюбство тощо), уміння працювати в колективі.

Програма розрахована на роботу в гуртках і секціях основного і вищого рівнів протягом одного року навчання на кожному рівні. На опрацювання навчального матеріалу відводиться щорічно 216 годин (6 годин на тиждень). Вихованцями наукової секції є учні 8–11-х класів віком від 13 до 17 років. Кількісний склад навчальної групи 10–15 учнів. Програму гуртка також можна використовувати під час організації занять у групах індивідуального навчання.

Програма та її структурні компоненти передбачають наступність у засвоєнні знань і вмінь, здобутих учнями (вихованцями, слухачами) на попередньому рівні навчання, системність, а також взаємозв'язок із предметами шкільного курсу.

Навчально-тематичний план включає перелік розділів і тем навчального матеріалу. У ньому визначається орієнтовна загальна кількість навчальних годин із розподілом їх на теоретичні та практичні заняття.

Особливий акцент у програмі зроблено на відпрацюванні основних етапів науково-дослідницької роботи: від підготовчого етапу (вибору теми, збирання і систематизації матеріалу, написання чернетки роботи) до оформлення і представлення роботи (написання чистового варіанта за правилами оформлення та підготовка доповіді про результати дослі-

джень на підсумковій конференції гуртка). Процес наукового дослідження представлено, з одного боку, як чітко спланований, алгоритмізований, повністю контрольований, а з іншого — як творчий пошук, сповнений парадоксів і несподіваних відкриттів.

Програма передбачає теоретичні і практичні заняття. Види занять взаємопов'язані та логічно доповнюють одне одного. Використовуються такі форми роботи, як-от: тренінги, бесіди, лекції, лекторії, дискусії, семінари, конференції, круглі столи, екскурсії, індивідуальні заняття, робота в бібліотеці, практичні роботи, опрацювання результатів науково-дослідницької роботи.

У процесі вивчення курсу передбачається використання інтерактивних, евристичних, пошукових, пояснювально-ілюстративних, дослідницьких методів, а також методів активізації пізнавальної діяльності, формування і стимулювання пізнання. Використовуються сучасні технічні засоби навчання.

Залежно від педагогічної мети і завдань послідовно застосовують групові й індивідуальні форми роботи: програмування та планування індивідуальної дослідницької діяльності вихованців; підготовка до індивідуально-дослідницької діяльності; дослідження (теоретичні, експериментальні, комбіновані); узагальнення результатів дослідження; застосування результатів досліджень; звітування дослідників (співбесіда, колективний усний звіт, захист наукової роботи, написання звіту, огляду, конкурсної творчої роботи тощо).

Для оцінювання рівня знань і роботи передбачено такі форми контролю: поточний (співбесіда, обговорення, тестування, вирішення творчих завдань, оформлення рефератів і постерів); проміжний (створення робіт проміжних етапів дослідницької діяльності: написання рефератів, анотацій, рецензій на статті і книжки тощо); підсумковий (науково-дослідницька робота, виступи на науково-практичних конференціях, участь у різноманітних конкурсах і олімпіадах).

Навчальна програма буде корисною для педагогів закладів позашкільної і загальної середньої освіти, які займаються питаннями організації науково-дослідницької роботи учнів у галузі економіки.

Програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни і доповнення до змісту програми, плануючи свою роботу з огляду на інтереси вихованців і стан матеріально-технічної бази закладу.

Розподіл годин за темами — орієнтовний. Керівник гуртка, зважаючи на рівень підготовки дітей, може визначати кількість годин, необхідних для опанування тієї чи іншої теми, і вносити до програми відповідні корективи.

Перелік обладнання у програмі подано як орієнтовний, враховуючи можливості закладу.

Основний рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	2	3
Розділ 1. Мікроекономіка в системі економічних наук	14	53	67
1.1. Основи економічної теорії та історія економічної думки	2	9	11
1.2. Економічний спосіб мислення	2	7	9
1.3. Зміст основних економічних процесів і явищ	2	7	9
1.4. Сучасні економічні системи	2	8	10
1.5. Закономірності формування попиту	2	7	9
1.6. Закономірності формування пропозиції	2	8	10
1.7. Концепція ринкової системи господарювання	2	7	9
Розділ 2. Економіка підприємства і підприємництва	33	39	72
2.1. Основи економіки підприємства і підприємництва	3	3	6
2.2. Малий і середній бізнес	2	2	4
2.3. Організаційно-правові форми підприємництва	2	2	4
2.4. Основні фактори виробничого процесу	3	2	5
2.5. Ресурси виробництва: трудові, природні, інформаційні	3	3	6
2.6. Поняття і суть витрат	2	2	4
2.7. Валовий дохід (валова виручка) і прибуток підприємця	3	5	8
2.8. Основні фонди. Обігові кошти	2	4	6
2.9. Собівартість продукції	3	5	8
2.10. Цінова політика підприємства	3	3	6
2.11. Фінанси підприємства	2	2	4
2.12. Організація фінансової діяльності підприємства	2	2	4

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
2.13. Економічний аналіз	3	4	7
Розділ 3. Основи науково-дослідницької діяльності	23	48	71
3.1. Поняття про науку та науково-дослідницьку діяльність	2	5	7
3.2. Поняття про наукове дослідження	3	7	10
3.3. Інформаційне забезпечення наукових досліджень	3	5	8
3.4. Розроблення основних напрямів дослідження	3	5	8
3.5. Методи наукових досліджень	3	5	8
3.6. Організація і проведення наукового дослідження	3	7	10
3.7. Оформлення результатів наукового дослідження	3	9	12
3.8. Презентація результатів дослідження	3	5	8
Підсумок	—	3	3
Разом	71	145	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год)

Теоретична частина. Мета і завдання курсу. Правила поведінки в закладі освіти, кабінеті. Інструктаж з техніки безпеки. Організаційні питання.

Практична частина. Дискусія «Чому я хочу займатись науково-дослідницькою роботою в обраній галузі економічної науки?».

Розділ 1. Мікроекономіка в системі економічних наук (67 год)

1.1. Основи економічної теорії та історія економічної думки (11 год)

Теоретична частина. Зародження, етапи становлення і розвиток економічної теорії. Меркантилізм. Фізіократи. Класична політична економія. Марксизм. Маржиналізм. Сучасні школи економічної думки.

Кейнсіанство. Монетаристська школа. Інституціоналізм. Неолібералізм. Математична школа.

Практична частина. Складання порівняльної таблиці «Переваги та недоліки кейнсіанської і класичної економічних шкіл». Створення мультимедійної презентації «Еволюція економічних вчень».

1.2. Економічний спосіб мислення (9 год)

Теоретична частина. Раціональність дій людини. Ознаки раціонального споживача. Типи потреб та їх ранжування. Піраміда Маслоу. Закон зростання потреб. Основні елементи економічної діяльності. Основні поняття економіки. Економіка як наука та її розвиток. Нормативний і позитивний аналізи.

Практична частина. Класифікація потреб людини. Створення власної класифікації потреб.

1.3. Зміст основних економічних процесів і явищ (9 год)

Теоретична частина. Поняття засобів виробництва. Продукт (результат) економічної діяльності: його структура і призначення. Ефективність: економічний зміст і оцінка. Продуктивність праці. Капіталомісткість. Капіталовіддача. Матеріаломісткість. Наукомісткість. Технологічні уклади виробництва: реміснична технологія, машинне виробництво, автоматизоване виробництво та нова економіка знань. Виробництво, споживання, розподіл та обмін. Види виробництва.

Практична частина. Розв'язування задач із визначення продуктивності праці, капіталовіддачі, капіталомісткості і матеріаломісткості. Підготовка і презентація проєкту «Технологічні уклади виробництва».

1.4. Сучасні економічні системи (10 год)

Теоретична частина. Зміст і структура економічної системи. Типи економічних систем та їх еволюція. Традиційна економічна система. Сутність ринкової системи, її основні риси. Переваги і недоліки ринкової системи господарювання. Особливості планової системи господарювання. Змішана економічна система. Перехідна економіка.

Практична частина. Аналіз різних трактувань сутності економічної системи і виклад власного розуміння цієї проблеми. Круглий стіл «Сучасна економіка України: проблеми та шляхи вирішення».

1.5. Закономірності формування попиту (9 год)

Теоретична частина. Поняття попиту, обсягу потреби, розміру попиту. Закон попиту. Винятки із закону попиту. Індивідуальний і ринковий попит. Поняття попиту і величини попиту. Зміна попиту під

впливом різних факторів. Крива попиту та її особливості. Механізми формування індивідуального та ринкового попиту. Еластичність попиту. Поняття еластичності попиту за ціною і доходом. Перехресна і дугова еластичність.

Практична частина. Розрахунки еластичності попиту, їх використання у практичній діяльності. Розв'язання задач графічним та алгебраїчним способами.

1.6. Закономірності формування пропозиції (10 год)

Теоретична частина. Поняття пропозиції та величини пропозиції. Закон пропозиції. Фактори еластичності пропозиції. Урахування еластичності під час ціноутворення, оподаткування і формування товарних відносин з іншими країнами.

Практична частина. Крива пропозиції та її особливості. Фактори формування пропозиції. Розв'язання задач графічним та алгебраїчним способами.

1.7. Концепція ринкової системи господарювання (9 год)

Теоретична частина. Ринок, його сутність, функції та умови формування. Класифікація ринків та особливості їх функціонування. Поняття «вільний ринок». Виникнення ринку і його розвиток. Інфраструктура ринку.

Практична частина. Складання схеми «Структура національного ринку». Творча робота «Визначення особливостей формування ринкової інфраструктури в Україні».

Розділ 2. Економіка підприємства і підприємництва (72 год)

2.1. Основи економіки підприємства і підприємництва (6 год)

Теоретична частина. Сутність підприємництва. Економічна свобода і підприємництво. Конкуренція як засіб реалізації підприємництва. Мотивація підприємницької діяльності. Правовий статус підприємця. Етика підприємництва і соціальна відповідальність бізнесу.

Практична частина. Творча робота «Визначення основних рис сучасного підприємця». Складання пам'ятки «Помилки бізнесмена-початківця та шляхи їх уникнення». Суб'єкт підприємницької діяльності — фізична особа — підприємець. Тематична екскурсія.

2.2. Малий і середній бізнес (4 год)

Теоретична частина. Поняття малого та середнього бізнесу. Визначення малого і середнього підприємства залежно від галузі національного господарства. Роль малих підприємств в економіці. Переваги

та недоліки малого бізнесу. Правові засади функціонування в Україні малих підприємств, проблеми сьогодення.

Практична частина. Складання есе «Роль малих підприємств у зменшенні безробіття». Класифікація підприємств за різними критеріями. Збирання й аналітика статистичних матеріалів щодо кількості малих підприємств за галузями економіки України в різні роки.

2.3. Організаційно-правові форми підприємництва (4 год)

Теоретична частина. Поняття підприємства, фірми, бізнесу. Види підприємств. Командитне товариство, товариство з повною відповідальністю, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю. Форми об'єднання підприємств. Поняття корпорації, концерну, холдингу, консорціуму. Акціонерне товариство: види, акції, можливості. Акціонерне товариство: схеми створення, проблеми і тенденції розвитку.

Практична частина. Круглий стіл «Як правильно обрати організаційно-правову форму майбутнього підприємства». Мінідослідження «Схема створення акціонерного товариства». Аналіз діяльності акціонерних товариств у своєму регіоні.

2.4. Основні фактори виробничого процесу (5 год)

Теоретична частина. Фактори виробництва: земля, праця, капітал, підприємницький талант, інформація. Поняття засобів виробництва. Засоби праці та предмети праці. Особливості виробничого процесу на підприємстві. Поняття людського чинника та його вплив на виробничий процес. Професійно-кваліфікаційний склад персоналу підприємства і тенденції його розвитку. Проблема забезпечення кадрами та шляхи її розв'язання. Поняття трудового потенціалу. Склад промислового персоналу. Характеристика трудових ресурсів. Підготовка і перепідготовка кадрів. Поняття продуктивності праці та її показники. Резерви і фактори підвищення продуктивності праці. Заробітна плата, її форми і системи. Тарифна і безтарифна системи. Системи відрядної і погодинної форм оплати праці, їх характеристика. Ринок праці та його функціонування. Поняття ринку праці. Види зайнятості. Державне регулювання ринку праці. Попит і пропозиція на ринку праці.

Практична частина. Визначення структурних елементів виробництва. Вправи щодо визначення факторів виробництва. Складання кросворду «Економіка підприємства». Підготовка і проведення вікторини «Фактори виробництва».

2.5. Ресурси виробництва: трудові, природні, інформаційні (6 год)

Теоретична частина. Роль природних факторів у відновлювальному процесі. Поняття відновлювального процесу, його характеристика, місце природних факторів у цьому процесі. Зміна історичної ролі природних факторів у діяльності підприємства. Сучасний етап використання природних факторів в економіці. Закон відповідності виробничих сил і природно-ресурсного потенціалу. Поняття відновлення навколишнього середовища. Сучасний стан навколишнього середовища. Основні напрями відновлення навколишнього середовища. Цикли відновлення виробничих факторів, трудових ресурсів і навколишнього середовища. Заходи щодо відновлення навколишнього середовища.

Поняття інформаційної економіки. Інформація як виробничий ресурс. Напрями розвитку інформаційної економіки. Виробництво комп'ютерів і засобів опрацювання інформації, програмних продуктів, наукомісткої продукції. Виробництво патентно-ліцензійної продукції, управлінських технологій, використання штучного інтелекту. Людський фактор в умовах інформаційної економіки.

Практична частина. Показники продуктивності праці та їх розрахунок. Виявлення резервів і факторів зростання продуктивності праці. Визначення заробітної плати. Форми і системи оплати праці, розрахунок заробітної плати залежно від системи оплати праці. Розв'язування задач. Круглий стіл «Особливості розвитку інформаційної економіки в Україні». Огляд і обговорення наукової літератури з теми «Інформаційні ресурси виробництва». Творча робота «Ринок праці, його основні складові. Діяльність підприємств, їх класифікація». Визначення підходів до економічного оцінювання природних факторів.

2.6. Поняття і суть витрат (4 год)

Теоретична частина. Поняття і характеристика витрат підприємства. Зовнішні і внутрішні витрати. Економічні і бухгалтерські витрати. Постійні, змінні та загальні витрати. Середні витрати на одиницю продукції. Гранічні витрати. Прийняття господарських рішень на основі аналізу видатків у короткостроковому та довгостроковому періодах.

Практична частина. Економічні і бухгалтерські витрати, їх розрахунок. Складання графіків. Розв'язання задач.

2.7. Валовий дохід (валова виручка) і прибуток підприємця (8 год)

Теоретична частина. Валовий дохід (загальний виторг). Різновиди прибутку: бухгалтерський, чистий, економічний. Нормальний прибуток. Підприємницький дохід. Джерела економічного прибутку. Оптимізація обсягів виробництва.

Практична частина. Поняття граничних витрат, граничного прибутку, їх характеристика та використання в економічних розрахунках. Розв'язання задач з визначення прибутку і доходу. Написання і представлення реферату з вибраної теми.

2.8. Основні фонди. Обігові кошти (6 год)

Теоретична частина. Економічна сутність і класифікація основних фондів. Відмінності основних та обігових фондів. Структура основних фондів. Методи оцінювання основних фондів. Поняття спрацювання основних фондів. Моральне і фізичне спрацювання основних фондів. Показники використання основних фондів: фондвіддача, фондомісткість, коефіцієнт змінності. Поняття амортизації. Норма амортизації. Методи обчислення амортизації: рівномірний, зменшеного залишку, прискорений, виробничий. Інвестиційна діяльність підприємства. Поняття інвестиційної діяльності, її характеристика. Напрями інвестування. Види інвестицій. Показники ефективності інвестиційної діяльності.

Поняття обігових коштів, їх склад. Структура обігових коштів. Нормовані і ненормовані обігові кошти. Забезпечення підприємства сировиною та матеріалами. Сировинна база підприємства та її складові. Вимоги до забезпечення переробних підприємств сировиною. Економне використання матеріальних ресурсів як важлива умова розвитку економіки підприємства. Управління обіговими коштами та його вплив на результати діяльності підприємства. Мета і завдання управління обіговими коштами. Напрями управління обіговими коштами. Ефективність управління обіговими коштами і можливості її підвищення на підприємстві.

Практична частина. Дискусія «Проблеми та перспективи інвестування на сучасному етапі». Розрахунок нормативу обігових коштів, методи розрахунку. Мінідослідження «Показники використання обігових коштів». Аналіз напрямів прискорення обертання обігових коштів. Планування економії матеріальних ресурсів. Розв'язування задач.

2.9. Собівартість продукції (8 год)

Теоретична частина. Поняття собівартості продукції. Види собівартості. Особливості обліку витрат на підприємстві. Суть обліку та планування собівартості продукції, їх мета і призначення. Методи обліку собівартості продукції: нормативний, позамовний, попередільний. Прогнозування собівартості нових виробів на етапах їх розроблення й освоєння виробництва. Техніко-економічні фактори зниження собівартості продукції. Обґрунтування необхідності зниження собівартості продукції. Показники динаміки собівартості продукції. Методи і фактори зниження собівартості продукції залежно від галузі національного господарства.

Практична частина. Аналіз методів планування собівартості продукції. Заповнення таблиці «Класифікація витрат». Складання пам'ятки «Як правильно вести облік витрат». Мінідослідження «Склад статей калькуляції. Порядок складання планової калькуляції». Творча робота «Резерви зниження собівартості продукції». Розв'язування задач з визначення собівартості продукції.

2.10. Цінова політика підприємства (6 год)

Теоретична частина. Поняття цінової політики підприємства. Види цін. Стратегії і методи ціноутворення. Диверсифікація цін. Організація маркетингової служби на підприємстві. Вимоги ринку до організації збуту товарів і надання послуг. Зміст маркетингу і маркетингової діяльності підприємства. Дослідження попиту і пропозиції. Зміст і спрямування товарної політики підприємства. Інформаційна стратегія підприємства.

Практична частина. Заповнення таблиці «Основні методи ціноутворення за ринкових умов господарювання». Творча робота «Проблеми ціноутворення на сучасному етапі». Розв'язування задач.

2.11. Фінанси підприємства (4 год)

Теоретична частина. Поняття фінансів підприємства, джерела їх утворення. Максимізація прибутку. Методи оцінювання умов отримання прибутку. Визначення умов беззбиткової роботи підприємства. Поняття банкрутства. Причини банкрутства. Природа і сутність банкрутства. Порядок визнання підприємства банкрутом за українським законодавством. Показники фінансового стану підприємства-банкрута. Системи кредитування підприємства. Довгострокове та короткострокове кредитування. Системи банківського кредитування підприємства: кредитні лінії, акредитив, факторинг, лізинг. Ефективність кредитування. Поняття і склад фінансових ресурсів підприємства. Напрями використання фінансових ресурсів.

Практична частина. Мінідослідження «Загальні аспекти фінансової діяльності». Експертиза «Результати фінансової діяльності підприємства». Розв'язування задач.

2.12. Організація фінансової діяльності підприємства (4 год)

Теоретична частина. Фінансові відносини підприємства та його фінансові ресурси. Джерела фінансових ресурсів підприємства. Лізинг. Баланс підприємства. Оборотні та необоротні активи. Капітал і зобов'язання. Фінансове забезпечення управлінських рішень. Звіт про фінансові результати підприємства. Взаємозв'язки підприємства з банком. Відносини між підприємством і страховою компанією.

Практична частина. Аналіз балансового звіту різних підприємств за певний рік. Визначення етапів надання банком кредиту підприємству.

2.13. Економічний аналіз (7 год)

Теоретична частина. Теоретичні основи економічного аналізу. Метод і методика економічного аналізу. Способи і прийоми економічного аналізу. Інформаційна база економічного аналізу. Техніко-економічний аналіз. Фінансово-економічний аналіз (аналіз собівартості продукції, аналіз прибутку і рентабельності, аналіз фінансового стану підприємства).

Практична частина. Виявлення і підрахунок резервів в економічному аналізі. Здійснення аналізу організаційно-технічного рівня виробництва, аналізу використання виробничої потужності підприємства, аналізу собівартості продукції і рентабельності підприємства.

Розділ 3. Основи науково-дослідницької діяльності (71 год)

3.1. Поняття про науку та науково-дослідницьку діяльність (7 год)

Теоретична частина. Мета, завдання і основні функції науки. Зв'язок науки з іншими сферами діяльності людини. Розвиток науки в Україні. Національна академія наук України як вища державна наукова організація України.

Особливості наукового пізнання. Норми й ідеали наукового пізнання. Доказовість, точність, об'єктивність як основні характеристики наукового пізнання. Проблема обґрунтування наукового пізнання. Проблеми істинності наукового пізнання.

Практична частина. Ознайомлення із загальною структурою науково-дослідницької діяльності учнів минулих років.

3.2. Поняття про наукове дослідження (10 год)

Теоретична частина. Наукове дослідження як форма існування і розвитку науки. Фундаментальні і прикладні дослідження. Особливості учнівської науково-дослідницької діяльності. Відмінності учнівського дослідження і наукового дослідження. Типи учнівських робіт (реферативні, описові, пошукові, експериментальні тощо).

Види дослідницьких наукових робіт. Форми представлення наукового дослідження: наукова стаття, звіт, аналітичний огляд, доповіді під час наукової конференції (усна або стендова), тези, автореферат, монографія, підручник, навчальний посібник. Форми аналізу наукових робіт: анотація, відгук, рецензія.

Практична частина. Формулювання основних етапів дослідження, визначення об'єкта, предмета і завдання дослідження на прикладі наукової статті за профільним напрямом.

3.3. Інформаційне забезпечення наукових досліджень (8 год)

Теоретична частина. Відомості про загальну схему наукового дослідження. Постановка проблеми. Вибір напрямку дослідження, обґрунтування актуальності. Мета і завдання дослідження. Об'єкт і предмет дослідження. Вибір методу. Поняття про інформацію. Роль інформації у науковій діяльності. Типологія наукової інформації та основні види видань. Особливості вторинної інформації та її пошук.

Пошук можливих розв'язків проблеми. Формулювання гіпотези. Написання плану дослідження. Вивчення літературних джерел. Проведення дослідження. Аналіз, опрацювання, систематизація матеріалу. Інтерпретація результатів. Формулювання висновків та узагальнень. Написання й оформлення тексту. Підготовка до захисту: написання доповіді, підготовка презентації.

Призначення і види бібліотек. Бібліотечні фонди: основний і довідковий. Бібліотечні каталоги та картотеки. Види каталогів: алфавітний, систематичний і предметний, їх особливості та призначення.

Пошук наукової інформації в мережі Інтернет. Основні пошукові системи. Правила роботи з пошуковими системами. Простий та розширений пошук. Методика пошуку першоджерел. Спеціальні бібліографічні видання та їх роль в інформаційному полі. Оформлення результатів інформаційного пошуку.

Систематизація і письмовий виклад опрацьованих матеріалів. Оформлення результатів опрацювання першоджерел: складання виписок, анотацій, конспектів.

Практична частина. Ознайомлення з порядком користування бібліотечними каталогами та картотеками. Пошук інформації в електронних ресурсах всесвітньої мережі. Пошук, аналіз і систематизація інформації з вибраного напрямку, складання попереднього списку джерел.

3.4. Розроблення основних напрямів дослідження (8 год)

Теоретична частина. Напрямок дослідження. Тема дослідження. Основні вимоги до тематики дослідження. Постановка проблеми як початкова ланка наукового дослідження. Пошук проблеми за допомогою постановки запитань. Занурення у проблему. Актуальність дослідження — зв'язок проблеми дослідження з наявним станом наукового пізнання. Мета і завдання дослідження. План дослідження.

Аналіз і критичне оцінювання наявної інформації за темою дослідження. Вивчення аналогів. Формулювання робочої гіпотези.

Практична частина. Ознайомлення зі списком запропонованих тематик досліджень. Постановка проблеми: окреслення області реальності,

що досліджується, та вибір напряму дослідження; з'ясування, що вивчено стосовно цього аспекту реальності; визначення аспектів, які недостатньо досліджені.

Формулювання теми, мети і завдання дослідження, його актуальності. Складання початкового плану дослідження. Розроблення програми дослідження.

3.5. Методи наукових досліджень (8 год)

Теоретична частина. Методологія наукового дослідження. Основні методи наукового пізнання. Емпіричні і теоретичні рівні пізнання. Спостереження й експеримент як методи емпіричного рівня пізнання. Специфіка їх проведення. План і методика експерименту. Вибір способів і засобів фіксації результатів експерименту. Основні методи теоретичного рівня пізнання. Загальнонаукові методи пізнання — індукція, дедукція, аналіз, синтез. Абстрагування та ідеалізація у процесі дослідження. Метод порівняння. Метод аналогії.

Практична частина. Обговорення й аналіз робіт учнів минулих років. Визначення методів наукових досліджень, що були застосовані в роботах.

3.6. Організація і проведення наукового дослідження (10 год)

Теоретична частина. Вимоги до проведення наукового дослідження. Науковий напрям, проблема і тема наукового дослідження. Обґрунтування теми дослідження, його актуальності та новизни. Об'єкт і предмет наукового дослідження. Мета і завдання дослідження. Вибір методів дослідження.

Умови забезпечення відповідності вибраних методів дослідження його меті та завданням. Логіка наукового дослідження. Гіпотеза дослідження. Систематичне накопичення дослідних матеріалів. Експеримент як складова частина наукового дослідження. План і методика експерименту. Вибір способів і засобів фіксації результатів експерименту.

Практична частина. Ознайомлення зі станом наукової розробленості теми дослідження. Уточнення теми і складання програми дослідження. Проведення дослідження, фіксація результатів.

3.7. Оформлення результатів наукового дослідження (12 год)

Теоретична частина. Вимоги до оформлення результатів наукового дослідження. Загальні правила оформлення тексту. Структура: титульний аркуш, зміст, перелік умовних позначень і скорочень, вступ, основна частина, висновки, список використаної літератури, додатки. План викладення дослідження. Специфіка вступу і висновків.

Практична частина. Тренінг з побудови аргументації у тексті. Відпрацювання логіки побудови тексту.

3.8. Презентація результатів дослідження (8 год)

Теоретична частина. Вимоги до доповіді. Структура доповіді. Поради промовцеві. Методи викладення матеріалу. Види презентацій (слайд-шоу, постер та ін.), правила складання й оформлення.

Ораторське мистецтво. Загальні правила ведення дискусії. Мистецтво ставити запитання і давати відповіді на них.

Практична частина. Підготовка доповіді і презентації за результатами дослідження. Проведення рольової гри «Захист науково-дослідницької роботи» за планом: виступ із доповіддю, запитання до неї, відповіді на запитання, виступи опонентів, розподіл ролей між вихованцями («доповідач», «опонент», «керівник», «критик»). Аналіз результатів проведеної гри. Участь в учнівській науковій конференції.

Підсумок (3 год)

Підбиття підсумків роботи наукової секції за навчальний рік. Відзначення кращих вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила техніки безпеки, поведінки в закладі освіти, кабінеті;
- правила санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- основні методи розв'язування економічних задач;
- зміст та історію розвитку науки мікроекономіки;
- основні поняття, категорії та інструменти мікроекономіки;
- основні мікроекономічні формули і способи розрахунку мікроекономічних показників;
- суть та особливості організаційно-правових форм підприємництва;
- роль і місце малих підприємств в економіці;
- основні економічні показники діяльності підприємств і принципи їх розрахунку;
- сутність і значення економічного аналізу;
- методи опрацювання економічної інформації;
- еволюцію явища підприємництва у світовій економічній історії;
- основні фактори виробничого процесу;
- методика розрахунку собівартості продукції;
- економічну суть різних видів витрат і прибутків;
- основи науково-дослідницької діяльності в економіці;
- основні принципи роботи з науковою інформацією;
- етапи написання наукової роботи;
- основні вимоги до оформлення і презентації результатів досліджень.

Вихованці мають уміти:

- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності та правил поведінки в закладі освіти, кабінеті, лабораторії;
- дотримуватися правил санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- використовувати економічну термінологію в навчанні та науково-дослідницькій діяльності;
- будувати графіки кривих постійних, змінних, загальних, середніх та граничних витрат, ізоквант, ізокоств тощо;
- розв'язувати типові економічні задачі;
- відокремлювати проблему, обґрунтовувати актуальність, визначати об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження;
- розробляти план дослідження і складати індивідуальний план роботи над ним;
- вибирати і застосовувати методи дослідження відповідно до поставленої мети;
- здійснювати підбір інформації з вибраної теми дослідження та використовувати для доведення факту, точки зору, власної думки;
- працювати в бібліотеці та мережі Інтернет з різними інформаційними ресурсами, правильно цитувати і конспектувати джерела, оформлювати бібліографічні посилання;
- володіти методами економічних досліджень, аналізувати економічні явища і процеси;
- редагувати і корегувати текст, оформляти роботу для участі в різноманітних конкурсах з економіки;
- визначати й аргументувати актуальність роботи, теоретичне і практичне значення, особистий внесок автора, новизну і перспективність роботи, формулювати висновки наукового дослідження;
- викладати, оформлювати і презентувати результати дослідження.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

- пізнавальна компетентність — засвоєння теоретичних розділів економічних наук, формулювання основних принципів економічного дослідження, розв'язування типових економічних задач; ознайомлення з основами пошукової та дослідницької діяльності, визначення методу дослідження згідно з вибраною темою;
- практична компетентність — оволодіння навичками науково-дослідницької діяльності в галузі економічних наук; оцінювання розрахунку собівартості продукції, визначення економічної складової витрат і прибутку; вміння оперувати науковими категоріями, користуватися джерелами економічної інформації;

- творча компетентність — набуття досвіду власної творчої діяльності, узагальнення і формулювання висновків, критичного аналізу результатів наукової роботи, здатності проявляти творчу ініціативу;
- соціальна компетентність — розвиток моральних якостей, громадянської позиції, прагнення до нових знань, формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери, уміння працювати в колективі, брати участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах.

Вищий рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	2	3
Розділ 1. Підприємницька діяльність	6	14	20
1.1. Основи підприємництва	2	5	7
1.2. Організація підприємницької діяльності	2	5	7
1.3. Досягнення мети підприємницької діяльності	2	4	6
Розділ 2. Управління підприємством	21	31	52
2.1. Основи менеджменту	3	5	8
2.2. Теоретичні і практичні засади маркетингу	3	5	8
2.3. Реклама — невід’ємна частина маркетингу	3	5	8
2.4. Поведінка споживачів	3	3	6
2.5. Антикризове управління підприємством	3	5	8
2.6. Управління конфліктами в організації	3	3	6
2.7. Етика ділового спілкування	3	5	8
Розділ 3. Функціонування макроекономічної системи	31	35	66
3.1. Національна економіка	2	2	4
3.2. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та інші показники національного виробництва	3	4	7

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
3.3. Сукупний попит і сукупна пропозиція	3	3	6
3.4. Макроекономічна нестабільність: інфляція і безробіття	3	4	7
3.5. Економічне зростання	2	2	4
3.6. Грошово-кредитна політика	3	3	6
3.7. Податкова система	1	3	4
3.8. Фіскальна політика держави	2	2	4
3.9. Податки. Податкове планування і контроль	3	3	6
3.10. Національна економіка і стратегія національної безпеки	2	2	4
3.11. Інтеграційні процеси в економіці	2	2	4
3.12. Міжнародні організації в системі регулювання міжнародних економічних відносин	3	3	6
3.13. Глобалізаційні світові тенденції в економіці	2	2	4
Розділ 4. Основи науково-дослідницької діяльності	12	60	72
4.1. Етапи науково-дослідницької діяльності	3	15	18
4.2. Оформлення дослідницької роботи	3	15	18
4.3. Основи публічного захисту наукового дослідження	3	15	18
4.4. Презентація результатів дослідження	3	15	18
Підсумок	—	3	3
Разом	72	144	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год)

Теоретична частина. Мета і завдання курсу. Правила поведінки в закладі освіти, кабінеті. Інструктаж з техніки безпеки. Організаційні питання.

Практична частина. Проведення діагностики знань вихованців із мікроекономіки та аналіз рівня їх дослідницьких умінь. Семінар «Актуальні проблеми в галузі економіки та шляхи їх розв'язання».

Розділ 1. Підприємницька діяльність (20 год)

1.1. Основи підприємництва (7 год)

Теоретична частина. Поняття підприємництва. Функції підприємництва. Сутність підприємництва. Економічна свобода і підприємництво. Конкуренція як засіб реалізації підприємництва. Мотивація підприємницької діяльності. Правовий статус підприємця. Етика підприємництва та соціальна відповідальність бізнесу.

Практична частина. Творча робота «Визначення основних рис сучасного підприємця». Складання пам'ятки «Помилки бізнесмена-початківця та шляхи їх уникнення».

1.2. Організація підприємницької діяльності (7 год)

Теоретична частина. Суб'єкт підприємницької діяльності — фізична особа. Підприємницька ідея, її джерела і методи пошуку. Вибір типу підприємства й обґрунтування цілей підприємницької діяльності. Підприємницький бізнес і його суб'єкти.

Практична частина. Круглий стіл «Як правильно обрати майбутню концепцію розвитку бізнесу, переваги та недоліки».

1.3. Досягнення мети підприємницької діяльності (6 год)

Теоретична частина. Зміст підприємництва. Особливості підприємницького бізнесу та його мета. Принципи бізнесу та його родові ознаки. Споживчий бізнес. Трудовий бізнес. Державний бізнес.

Практична частина. Складання есе «Роль малих підприємств у зменшенні рівня безробіття». Класифікація підприємств за різними критеріями. Збирання й аналітика статистичних матеріалів щодо кількості малих підприємств за галузями економіки України в різні роки.

Розділ 2. Управління підприємством (52 год)

2.1. Основи менеджменту (8 год)

Теоретична частина. Необхідність наукового підходу до управління підприємством. Підприємець і менеджер: подібність та відмінність функцій. Сучасне розуміння менеджменту організацій. Типи організацій і середовище їхньої діяльності. Види організаційних структур управління: лінійна, функціональна, програмно-цільова. Функції управління. Мистецтво керівництва.

Практична частина. Зображення на схемі лінійної, функціональної і програмно-цільової структури управління підприємством. Визначення повноважень підрозділів організації (підприємства).

2.2. Теоретичні і практичні засади маркетингу (8 год)

Теоретична частина. Сутність і зміст маркетингової діяльності сучасного підприємства. Маркетингові дослідження. Сегментація ринку. Види маркетингу. Поняття масового і диференційованого маркетингу. Маркетингова товарна політика. Маркетингова цінова політика. Маркетингова політика комунікацій. Брендінг. Логістика. Ризики в маркетингу.

Практична частина. Оцінювання помилки і ризику в ціноутворенні. Оцінювання ефективності маркетингових комунікацій. Аналіз та оцінювання ризику на етапах пошуку цільового ринку. Складання блок-схеми «Виведення нового товару на ринок».

2.3. Реклама — невід’ємна частина маркетингу (8 год)

Теоретична частина. Роль реклами в підприємницькій діяльності. Історія розвитку реклами. Особливості рекламного процесу в міжнародному контексті та в Україні. Реклама в координатах менеджменту і креативу. Засоби рекламного інформування. Напрями розвитку сучасної реклами.

Практична частина. Створення рекламного ролика, буклета, плаката, листівки, інформаційного тексту майбутнього продукту власної фірми.

2.4. Поведінка споживачів (6 год)

Теоретична частина. Поняття, структура і сутність поведінки споживачів. Чинники зовнішнього та внутрішнього впливу на поведінку споживачів. Процес прийняття рішень індивідуальним та організаційним споживачами. Поведінкова реакція покупців. Кількісні та якісні дослідження поведінки споживачів.

Практична частина. Практикум із поведінки споживачів: заповнення схеми і таблиць «Розмірності аналізу споживання», «Матриця сімейного маркетингу», «Модель поведінки кінцевих споживачів»; виконання практичних і тестових завдань.

2.5. Антикризове управління підприємством (8 год)

Теоретична частина. Аналіз передумов та ознаки прояву кризових явищ на підприємстві. Криза збуту і шляхи її подолання. Виробничо-технологічна криза на підприємстві. Організаційна криза і шляхи її подолання. Криза управління персоналом. Фінансова криза на підприємстві. Антикризове регулювання й управління підприємством. Людський фактор антикризового управління. Процедура банкрутства як форма ліквідації системної кризи підприємства. Реструктуризація і санація як способи подолання кризових явищ на підприємстві.

Практична частина. Аналіз досвіду антикризового управління на підприємствах України та світу. Обґрунтування необхідності запровадження автоматизованої експертно-аналітичної системи антикризового управління підприємством.

2.6. Управління конфліктами в організації (6 год)

Теоретична частина. Природа конфлікту, його види та типи. Сутність управління конфліктами. Управління стресами. Роль керівника організації, менеджера у процесі управління конфліктами.

Практична частина. Визначення типу конфлікту в організації, форми, методи, принципи конструктивного розв'язання конфліктів.

2.7. Етика ділового спілкування (8 год)

Теоретична частина. Діловий етикет і його принципи. Етичний кодекс підприємця. Формування іміджу ділової людини. Формування взаємовідносин у підприємництві. Зміст ділового спілкування. Ділова бесіда. Мовна культура ділової бесіди. Правила листування. Ведення ділових переговорів.

Практична частина. Визначення основних рис сучасного підприємця. Напрацювання рекомендацій щодо ведення переговорів між бізнес-партнерами різних вікових категорій. Захист проєкту «Ідеальна модель сучасного бізнесмена».

Розділ 3. Функціонування макроекономічної системи (66 год)

3.1. Національна економіка (4 год)

Теоретична частина. Деякі прояви макроекономічної цілісності. Сукупні доходи і сукупні витрати. Відповідність сукупних доходів та сукупних витрат. «Макроекономічний чотирикутник». Три погляди на забезпечення макроекономічної рівноваги. Кейнсіанська і класична (неокласична) аргументація щодо механізму формування загальної рівноваги. Модель кругообігу ресурсів, доходів і продуктів у закритій та відкритій економіці.

Практична частина. Складання опорної блок-схеми «Погляди на формування макроекономічної рівноваги». Ділова гра «Діалог між представниками класичної (неокласичної) та кейнсіанської шкіл економічної теорії щодо механізму формування загальної рівноваги».

3.2. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та інші показники національного виробництва (7 год)

Теоретична частина. Основні макроекономічні показники: потокові, запасів та економічної кон'юнктури. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та інші показники національного виробництва. Способи розрахунку ВВП. Використання ВВП у міжнародних порівняннях. Номінальний і реальний ВВП. Дефлятор ВВП. ВВП та економічний добробут. Нові макроекономічні показники: індекс людського розвитку (ІЛР), індекс економічної свободи (ІЕС) та рівень глобалізації (РГ).

Практична частина. Оперування показниками ВВП та ВНД під час аргументації власних тверджень, розрахунків і порівнянь. Розв'язування задач. Підготовка і захист проєктів «Складові індексу людського розвитку», «Фактори, що визначають індекс економічної свободи», «Параметри рівня глобалізації».

3.3. Сукупний попит і сукупна пропозиція (6 год)

Теоретична частина. Сукупні доходи і сукупні витрати. Сукупний попит: зміст, структура, фактори, що на нього впливають. Крива AD. Сукупна пропозиція: зміст, структура, фактори, що її визначають. Короткострокова та довгострокова криві сукупної пропозиції AS. Рівновага сукупного попиту і сукупної пропозиції. Модель AD-AS.

Практична частина. Практикум «Вплив нецінових факторів на сукупний попит і сукупну пропозицію». Графічна і математична інтерпретації рівноваги в моделі AD-AS.

3.4. Макроекономічна нестабільність: інфляція і безробіття (7 год)

Теоретична частина. Інфляція: сутність, причини та види. Вимірювання інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції. Безробіття як вияв макроекономічної нестабільності. Види безробіття. Закон Оукена. Зв'язок інфляції і безробіття. Крива Філіпса. Антиінфляційна політика держава та політика зайнятості.

Практична частина. Розкриття механізму розгортання інфляції попиту й інфляції витрат (пропозиції). Обґрунтування необхідності індексації заробітної плати в умовах інфляції. Співвідношення явищ дезінфляції та інфляції. Розрахування інфляційного податку. Характеристика видів безробіття. Розв'язування задач за законом Оукена. Побудова графіків кривої Філіпса за різних умов.

3.5. Економічне зростання (4 год)

Теоретична частина. Зміст, джерела, типи і фактори економічного зростання. Кейнсіанські моделі економічного зростання Домара та Харода. Неокласична модель економічного зростання Солоу. Внесок факторів виробництва в економічне зростання. Вплив технічного прогресу на економічне зростання. Економічне зростання з урахуванням усіх джерел. Інтенсивний та екстенсивний шляхи розвитку економіки.

Практична частина. Розкриття змісту різних моделей економічного зростання. Написання і представлення реферату «Характеристика проблем екстенсивного розвитку економіки країн світу». Мінідослідження «Проблеми впровадження інтенсивного розвитку для економіки України».

3.6. Грошово-кредитна політика (6 год)

Теоретична частина. Грошово-кредитна (монетарна) політика: сутність, роль і завдання. Методи й інструменти реалізації грошово-кредитної політики. Зміст і теоретичні концепції монетарної політики. Центральний банк та його роль у здійсненні грошово-кредитної політики. Емісійна політика держави. Зарубіжний досвід реалізації грошово-кредитної політики. Особливості грошово-кредитної політики в Україні.

Практична частина. Круглий стіл «Зміст і доцільність застосування політики «дорогих» і «дешевих» грошей». Творча робота «Визначення проблем і перспектив грошово-кредитної політики в Україні». Мінідослідження «Чи діє закон Грешема стосовно сучасних грошових систем». Розв'язування задач.

3.7. Податкова система (4 год)

Теоретична частина. Теоретичні основи оподаткування. Сутність податків. Види і функції податків. Елементи оподаткування: суб'єкт, об'єкт, джерело й одиниця оподаткування. Види процентних ставок: пропорційні, прогресивні та регресивні. Класифікація податків та їх ознаки. Прямі і непрямі податки, загальнодержавні і місцеві, податки на доходи, капітал і споживання. Відповідальність платників податків. Структура податкової системи України.

Практична частина. Пошук афоризмів, цитат, висловлювань відомих економістів і політиків щодо податків та оподаткування. Творча робота «Побудова кривої Лаффера, пояснення її конфігурації, пошук оптимальної ставки оподаткування». Розв'язування задач.

3.8. Фіскальна політика держави (4 год)

Теоретична частина. Зміст, види і завдання фіскальної політики. Бюджетна система. Державний бюджет. Стан державного бюджету.

Дефіцит державного бюджету. Види бюджетного дефіциту. Концепції балансування державного бюджету. Державний борг і його вплив на національну економіку. Управління державним боргом.

Практична частина. Аналіз динаміки зведеного бюджету України за останні п'ять років. Мінідослідження «Причини дефіциту державного бюджету. Шляхи зниження бюджетного дефіциту». Творча робота «Державний борг: вимірювання та механізм управління ним. Макроекономічні аспекти сеньйоражу».

3.9. Податки. Податкове планування і контроль (6 год)

Теоретична частина. Податок на додану вартість (ПДВ). Порядок відшкодування ПДВ з бюджету. Пільги з податку, їх економічний зміст. Акцизний збір. Платники й об'єкти податку. Особливості оподаткування алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Акцизні марки. Мито і його види. Ставки мита та їх різновиди. Єдиний митний тариф. Платники податків на споживання. Податок на прибуток підприємств і його роль у формуванні доходу бюджету. Платники, об'єкт і ставки. Норми амортизації. Відповідальність за порушення Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств». Податок з доходів фізичних осіб. Оподаткування різних видів доходів. Податкові пільги та строки сплати. Податки на власність. Податок із власників транспортних засобів. Податок на нерухомість. Плата за ресурси та послуги. Плата за землю в Україні. Єдиний податок для суб'єктів малого бізнесу. Місцеві податки і збори. Податковий процес і контроль. Відповідальність за ухилення від сплати податків.

Практична частина. Аналіз методів визначення митної вартості. Ознайомлення з механізмом розрахунку податку на прибуток. Мінідослідження «Порядок обчислення ПДВ. Порядок обчислення мита», «Види і порядок розрахунку соціальних пільг із податків», «Податок на нерухомість: доцільність введення й особливості обрахунку».

3.10. Національна економіка і стратегія національної безпеки (4 год)

Теоретична частина. Національні інтереси України і стратегічні орієнтири розвитку національної економіки. Неофіційний сектор національної економіки України та його негативні риси. Національне багатство й еколого-економічна безпека України. Державні інституції і механізми регулювання національної економіки. Методи визначення основних макроекономічних показників.

Практична частина. Творча робота «Програмування та прогнозування національної економіки. Індикативне макроекономічне планування».

3.11. Інтеграційні процеси в економіці (4 год)

Теоретична частина. Поняття «інтеграція». Види інтеграцій. Фінансова інтеграція та фінансова конвергенція як сучасні тенденції розвитку фінансового ринку. Сучасні тенденції розвитку інвестиційного ринку в Україні. Особливості інтеграційних процесів в економіці. Особливості становлення конгломератів на ринку України.

Практична частина. Оцінювання впливу міжнародних фінансових конгломератів на розвиток фінансового ринку України. Аналіз методичного інструментарію обґрунтування ефективності функціонування інтеграційних об'єднань як позичальників на фінансовому ринку з асиметрією інформації.

3.12. Міжнародні організації в системі регулювання міжнародних економічних відносин (6 год)

Теоретична частина. Глобальний економічний простір як середовище формування міжнародних організацій. Типологія міжнародних організацій. Організація Об'єднаних Націй (ООН) і міжнародне економічне співробітництво. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Організації з регулювання в соціальній сфері: Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня туристська організація (ВТО). Міжнародні організації у сфері регулювання світової торгівлі: Світова організація торгівлі (СОТ) та інші. Регіональні інтеграційні угруповання у світі. Європейський вибір України. Основні міжнародні фінансово-кредитні організації. Особливості діяльності МВФ. Група Світового банку. Характеристика складу і функцій членів групи Світового банку. Регіональні міжнародні фінансово-кредитні інститути.

Практична частина. Визначення переваг та недоліків членства України в різних міжнародних організаціях. Мінідослідження «Основні завдання міжнародних фінансових інститутів». Творча робота «Специфіка діяльності світового банку та регіональних банків розвитку». Дискусія «Кредити від МВФ — шлях до стабільності й розвитку чи загроза національній безпеці?».

3.13. Глобалізаційні світові тенденції в економіці (4 год)

Теоретична частина. Феномен глобалізації. Сутність та суперечливий характер глобалізації. Глобальна економіка та її основні риси. Вплив глобалізації на традиції і культуру. Глобалізація і довілля. Міграція в умовах глобалізації. Глобалізація та рівень життя. Глобалізація та регіональна інтеграція України в умовах глобалізації.

Практична частина. Складання таблиці «Глобалізація: «за» і «проти». Круглий стіл «Чи є ефективною та виправданою боротьба антиглобалістів із явищами глобалізації у світовій економіці».

Розділ 4. Основи науково-дослідницької діяльності (72 год)

4.1. Етапи науково-дослідницької діяльності (18 год)

Теоретична частина. Поняття про науково-дослідницьку діяльність. Основні етапи науково-дослідницької діяльності. Вибір теми науково-дослідницької роботи. Поняття проблеми, мети, об'єкта, предмета і завдання дослідження. Структура науково-дослідницької роботи. Вимоги до вступної частини наукової роботи. Аналіз вибраної проблеми в науковій літературі та практиці. Обґрунтування актуальності і відповідності проблеми сучасним вимогам суспільства. Методи дослідження. Теоретична і практична цінність науково-дослідницької роботи. Проведення дослідження. Опрацювання матеріалу. Вимоги до оформлення дослідницьких робіт. Бібліографічний опис наукових джерел. Бібліотека і мережа Інтернет як бази даних інформації.

Практична частина. Складання індивідуальних планів роботи. Засвоєння використання нових наукових методів для пошуку, опрацювання і представлення відповідної інформації. Ознайомлення з порядком користування бібліотечними каталогами і картотеками. Пошук інформації в електронних ресурсах всесвітньої мережі. Пошук, аналіз і систематизація інформації з вибраного напрямку, складання попереднього списку джерел.

4.2. Оформлення дослідницької роботи (18 год)

Теоретична частина. Вимоги до оформлення дослідницької роботи. Загальні правила оформлення тексту. Особливості структури і викладу матеріалу в основному розділі наукової учнівської роботи: титульний аркуш, тези, зміст, перелік умовних позначень і скорочень, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки (їх зміст, особливості оформлення). План викладення дослідження. Виправлення чернетки. Науковий стиль викладення матеріалу. Структурування дослідження. Формулювання висновків та узагальнення проведеної роботи. Правила оформлення дослідницьких робіт для участі в конкурсах з економіки різного рівня.

Практична частина. Підготовка чернетки як початковий етап написання науково-дослідницької роботи. Відпрацювання логіки побудови тексту. Оформлення науково-дослідницької роботи. Написання відгуку (рецензії) на науково-дослідницьку роботу товариша.

4.3. Основи публічного захисту наукового дослідження (18 год)

Теоретична частина. Основи публічного виступу. Вимоги до доповіді. План захисту роботи. Логічність і послідовність викладу матеріалу. Підготовка презентації. Правила складання й оформлення презентацій. Правила ведення наукової дискусії. Культура поведінки під час захисту науково-дослідницької роботи. Вимоги до виступу під час захисту науково-дослідницької роботи. Культура ведення наукової дискусії. Правила складання й оформлення мультимедійних презентацій. Використання комп'ютерних програм для підготовки презентацій, їх інструменти. Основи мистецтва презентації. Мовленнєва комунікація, її характеристики. Вербальна і невербальна комунікації, їх функції. План захисту роботи. Доповідь. Логічність і послідовність викладу матеріалу. Оформлення наочних матеріалів та використання технічних засобів. Правила ведення дискусії. Деякі аспекти мовленнєвої ситуації. Етикет і мовлення. Особливості ведення наукового діалогу.

Практична частина. Психологічний тренінг. Підготовка доповіді для захисту науково-дослідницької роботи. Запитання до неї. Відповіді на запитання. Виступи опонентів.

4.4. Презентація результатів дослідження (18 год)

Теоретична частина. Підготовка до захисту: написання доповіді, підготовка презентації. Методи викладення матеріалу. Підготовка до виступу. Поради промовцеві. Робота у програмі «Power Point». Види презентацій (слайд-шоу, постер та ін.), правила складання й оформлення.

Практична частина. Підготовка мультимедійної презентації. Написання доповіді і тез доповіді. Виступ. Проведення дискусії. Обговорення виступів, визначення недоліків, коментування, поради. Проведення рольової гри «Захист науково-дослідницької роботи» за планом: виступ із доповіддю, постановка запитань до неї, відповіді на запитання, виступи опонентів, розподіл ролей між вихованцями («доповідач», «опонент», «керівник», «критик»). Аналіз результатів проведеної гри.

Підсумок (3 год)

Підбиття підсумків роботи наукової секції за навчальний рік. Відзначення кращих вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила техніки безпеки і поведінки в закладі освіти;
- правила санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- сутність і зміст менеджменту та маркетингової діяльності сучасного підприємства;
- чинники зовнішнього і внутрішнього впливу на поведінку споживачів;
- особливості грошового обороту й управління грошовими потоками;
- економічний зміст інфляції та грошових реформ;
- сутність, призначення, необхідність і функції податків, методи їх обрахування;
- зміст та основні суб'єкти макроекономіки;
- основні поняття, категорії та інструменти макроекономіки;
- основні макроекономічні формули і способи розрахунку макроекономічних показників;
- закономірності функціонування сучасної економіки на макрорівні;
- призначення і роль бюджету держави, бюджетний устрій, бюджетний процес і структуру бюджетної системи держави;
- економічну сутність державних доходів;
- сутність, призначення й особливості функціонування міжнародних фінансів;
- основи науково-дослідницької діяльності в економіці;
- структуру тез, статті, доповіді дослідження;
- методи опрацювання економічної інформації;
- способи фіксації і опрацювання результатів дослідження;
- вимоги до оформлення дослідницької роботи;
- основні вимоги до презентації результатів дослідження.

Вихованці мають уміти:

- дотримуватися правил техніки безпеки, правил поведінки в закладі, кабінеті, лабораторії;
- дотримуватися правил санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- аналізувати статистичні дані про соціально-економічні процеси та явища, прогнозувати тенденції змін соціально-економічних показників;
- самостійно обчислювати основні макроекономічні показники, виконувати розрахунково-графічні задачі і техніко-економічні

- розрахунки, пов'язані з обґрунтуванням раціональної поведінки макросистеми;
- мислити економічними категоріями під час оцінювання економічних явищ і процесів;
 - використовувати набуті знання під час виконання своїх особистих і громадянських функцій;
 - мотивувати й ефективно організувати себе на науково-дослідницьку діяльність;
 - формулювати тему, мету, об'єкт, предмет і завдання наукового дослідження;
 - визначати методи науково-дослідницької роботи;
 - виконувати науково-дослідницьку роботу із застосуванням теоретичних та емпіричних методів наукового дослідження;
 - вибирати й опрацьовувати необхідну для дослідження інформацію;
 - вибирати різноманітні види джерел інформації на тему науково-дослідницької роботи й ефективно працювати з ними, правильно користуватися каталогами і картотеками;
 - оформлювати всі структурні розділи, ілюстрації, посилання на джерела, результати і висновки дослідницької роботи згідно з вимогами;
 - застосовувати спеціальну мікро- та макроекономічну термінологію і науковий стиль під час виконання дослідницької роботи;
 - оформлювати доповідь і презентацію згідно з вимогами;
 - представляти і захищати власні результати науково-дослідницької роботи під час науково-практичних конференцій, конкурсів.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

- пізнавальна компетентність — володіння базовими знаннями основ економіки, засвоєння теоретичних засад економічних наук, ознайомлення з принципами пошукової і дослідницької діяльності, методикою досліджень у вибраній науковій галузі економіки; порівняння різних економічних поглядів на суть економічних явищ; обчислення основних макроекономічних показників, розв'язання розрахунково-графічних задач і техніко-економічних розрахунків, пов'язаних з обґрунтуванням раціональної поведінки мікро- та макросистеми; побудови на основі опису економічних ситуацій стандартних теоретичних моделей, прогнозування на їх основі поведінки економічних агентів;
- практична компетентність — здатність збирати, опрацьовувати, систематизувати й узагальнювати інформацію про діяльність суб'єктів підприємництва, оволодіння навичками науково-дослідницької роботи в галузі економічних наук;

- творча компетентність — набуття досвіду власної творчої діяльності, здатність проявляти творчу ініціативу; формування стійкого інтересу до пошукової, дослідницької діяльності; виховання потреби у творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні;
- соціальна компетентність — розвиток моральних якостей, економічної культури, громадянської позиції, виховання наукової та пошуково-дослідницької ініціативи, прагнення до нових знань, потреби у творчому самовдосконаленні, ціннісного ставлення до себе та інших, формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери, уміння працювати в колективі, ведення дискусії, виголошення публічного виступу, участі в конференціях, конкурсах, олімпіадах, виставках.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Обладнання, матеріали й інструменти	Кількість, шт.
Комп'ютер	1
Принтер	1
Мультимедійний проєктор	1
Мультимедійна дошка	1
Сканер	1
Копіювальний апарат	1
Накопичувач USB Flash-drive	У разі потреби
Канцелярські матеріали й інструменти	У разі потреби

ЛІТЕРАТУРА

1. Азарова А. О., Житкевич О. В. Розрахункові методи оцінювання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. *Економічний часопис*. 2013. XXI. № 3–4. С. 93–95.
2. Аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / за ред. Г. В. Савицької. Київ : Знання, 2007. 668 с.
3. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. Київ : КНЕУ, 2005. 292 с.
4. Балакірева О. Вплив соціально-економічної нерівності на економічну поведінку населення України. *Економіка України*. 2011. № 11. С. 60–68.
5. Білоус С. Ю. Як розвинути в учня якості дослідника. Харків : Видавнича група «Основа», 2004. 157 с.

6. Білуха М. Т. Основи наукових досліджень : підруч. Київ : Вища школа, 1997. 271 с.
7. Боярко І. М., Дехтяр Н. А., Дейнека О. В. Оцінка впливу державних витрат на забезпечення економічного зростання. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 3. С. 28–33.
8. Братушка С. М. Використання спеціалізованого програмного забезпечення для розв'язання економічних задач. *Вісник Української академії банківської справи*. 2009. № 2 (27). С. 113–118.
9. Бутинець Ф. Ф., Мних Є. В., Олійник О. В. Економічний аналіз. Практикум : навч. посіб. для студ. вузів. Житомир : ЖІТІ, 2000. 416 с.
10. Васильєв О. Прогнозування рівня безробіття в Україні. *Економіка України*. 2012. № 4. С. 14–46.
11. Ватаманюк О. Мікроекономіка : навч. посіб. Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 2005. 160 с.
12. Вегера С. А. Трансформація економіки України та її соціальні наслідки. *Світове господарство та міжнародні економічні відносини*. 2011. № 1–2. С. 16–19.
13. Вступ до економічної теорії : підруч. / за ред. проф. З. Ватаманюка. 3-тє вид., допов. Львів : Новий світ-2000, 2010. 504 с.
14. Гальчинський А. Економічний розвиток: методологія оновленої парадигми. *Економіка України*. 2012. № 5. С. 4–17.
15. Гальчинський А. С., Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Основи економічних знань: навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2002. 543 с.
16. Гальчинський А. С., Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Економічна теорія : підруч. Київ : Вища школа, 2007. 503 с.
17. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економічна діагностика : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 307 с.
18. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця : ТОВ Фірма «Планер», 2010. 308 с.
19. Горбонос Ф. В., Черевко Г. В., Павленчик Н. Ф., Павленчик А. О. Економіка підприємств : підруч. Київ : Знання, 2010. 463 с.
20. Горленко Г. О. Тестові завдання з економіки : навч. посіб. для учнів 8–10 класів загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням економіки. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. Ч. І. 168 с.
21. Горленко Г. О. Економіка (Профільний рівень). Тренувальні вправи + Лабораторні роботи : навч. посіб. для учнів 10-х класів суспільно-гуманітарного напрямку навчання. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. 74 с.
22. Дем'яненко С. До питання сучасної економічної термінології. *Економіка України*. 2011. № 8. С. 90–95.

23. Дезинський О. Виконуй та захищай науково-дослідницьку роботу у відділенні технічних наук : навч.-метод. посіб. Київ : ТОВ «Прайм-друк», 2011. 64 с.
24. Диха М. В. Принципові підходи до визначення стратегії соціально-економічного розвитку держави. *Економіка України*. 2013. № 2. С. 29–37.
25. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 382 с.
26. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 240 с.
27. Економіка підприємства : підруч. / за заг. ред. Л. Г. Мельника. Суми : ВТО «Університетська книга», 2004. 648 с.
28. Економіка підприємства : підруч. / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : КНЕУ, 2007. 528 с.
29. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. О. М. Джужі. Київ : Правова єдність, 2010. 336 с.
30. Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. Київ : Видавничий центр «Академія», 2000.
31. Економічна наука XXI століття: реалії та перспективи : зб. наук. пр. з актуальних проблем економічних наук : у 2 ч. Дніпропетровськ : Видавничий дім «Гельветика», 2013. Ч. 2. 248 с.
32. Економічна теорія. Політекономія : підруч. / за ред. В. Д. Базилевича. 7-ме вид. Київ : Знання-Прес, 2008. 719 с.
33. Єщенко П. С. Економіка для всіх. Київ : Вища школа, 2009. 478 с.
34. Запотоцька І. В. Конкурентні особливості експортного потенціалу регіонів України. *Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право*. 2012. № 5. С. 45–49.
35. Ісаєнко В. А. Оцінка ефективності інноваційних проектів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 5. С. 26–27.
36. Історія економічних учень : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. 260 с.
37. Ключко В. Глобалізація та особливості сучасної економічної кризи. *Економіка України*. 2011. № 9. С. 27–37.
38. Ковальська Л. Л. Методичні підходи до аналізу і оцінювання конкурентоспроможності регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 3. С. 109–124.
39. Ковбасенко Л. І. Методика виховної діяльності в Малій академії наук України : метод. посіб. 2-ге вид., виправл. і допов. Київ : Інформаційні системи, 2008. 213 с.
40. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. 2-ге вид., виправл. та допов. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 144 с.

41. Кулявець В. О. Прогнозування соціально-економічних процесів : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 194 с.
42. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 639 с.
43. Макогон Ю. В., Пилипенко В. В. Основи наукових досліджень в економіці : навч. посіб. 2-ге вид. Донецьк : Альфа-прес, 2007. 144 с.
44. Малахова Н. Запровадження direct-costing у практику управління підприємствами: політекономічний аналіз прикладних теорій. *Економіка України*. 2011. № 11. С. 14–19.
45. Марченко О. В. Науково-дослідницька діяльність учнів : метод. посіб. Дніпропетровськ : «Творча студія «Крафт», 2005. 140 с.
46. Матвієнко Р. О. Економічна система та її роль в організації регіонального простору: специфіка та елементи. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 5. С. 152–155.
47. Методичні рекомендації щодо організації науково-дослідницької діяльності учнів у відділенні екології та аграрних наук Малої академії наук України : метод. посіб. / за заг. ред. О. В. Лісового. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2012. 52 с.
48. Мних Є. В. Економічний аналіз : підруч. 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : ЦНЛ, 2005. 427 с.
49. Морозов А. С., Турський В. В. Вплив електронних грошей на характер особистого споживання. *Світове господарство та міжнародні економічні відносини*. 2010. № 11–12. С. 82–85.
50. Омельченко Р. В. Інноваційні фактори циклічності економічного розвитку. *Світове господарство та міжнародні економічні відносини*. 2011. № 1–2. С. 31–36.
51. Основи наукових досліджень : конспект лекцій / уклад. Е. В. Колісниченко. Суми : Сумський державний університет, 2012. 83 с.
52. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. С. Марцин та ін. Львів : Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
53. Панчишин С. Макроекономіка : навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ : Либідь, 2002. 615 с.
54. Парнюк В. Визначення поняття «дохід» в економічній теорії. *Економіка України*. 2012. № 3. С. 36–48.
55. Партин Г. О., Загородній А. Г. Фінанси підприємств : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Знання, 2006. 379 с.
56. Поліхун Н. І. Метод проектів в програмі сприяння науковій творчості учнів «Відкрий серце розуму». Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати : практико-орієнтований збірник. Київ : Вид-во «Департамент», 2003. С. 151–155.

57. Поліхун Н. І. Як стати дослідником : навч.-метод. посіб. для учнів. 2-ге вид., допов. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2012. 224 с.
58. Поліхун Н. І. Як написати наукову роботу і підготуватися до конкурсу науково-дослідницьких робіт учнів — членів МАН «Дослідник». З досвіду роботи шкільних наукових товариств учнів — колективних членів Київської Малої академії наук «Дослідник». Київ : РВЦ КПДЮ, 2003. С. 12–21.
59. Попов В. Українська економіка в параметрах інфляції та безробіття. *Економіка України*. 2011. № 11. С. 69–79.
60. Програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям / О. О. Артем'єва, С. Ю. Білоус, О. В. Биковська та ін.; упоряд. О. В. Лісовий, С. О. Лихота. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2010. Вип. 1. 150 с.
61. Програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Основи науково-дослідницької діяльності / О. О. Артем'єва, Г. А. Литвинцова, С. О. Лихота. Київ, 2013. Вип. 3. 40 с.
62. Рожкова Т. С. Основи економічної теорії : курс лекцій. Київ : КиМУ, 2011. 315 с.
63. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 254 с.
64. Рудь Н. Т. Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посіб. Луцьк : ЛДТУ, 2007. 476 с.
65. Савич О. Г. Організація науково-дослідницької роботи в сільській школі / О. Г. Савич ; упоряд. О. В. Лісовий, С. О. Лихота. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2011. 88 с.
66. Семененко В. М. Економічна теорія. Політекономія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2010. 360 с.
67. Серединська В. М., Загородна О. М., Федорович Р. В. Економічний аналіз : навч. посіб. Тернопіль : Вид-во Астон, 2010. 624 с.
68. Структурно-інституціональні трансформації та економічна безпека держави : монографія / за ред. О. С. Власюка, А. І. Мокія. Львів : Апріорі, 2013. 836 с.
69. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підручник для науковця. Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.
70. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз. Практикум : навч. посіб. Львів : Новий світ-2000, 2011. 280 с.
71. Хвесик М. А., Сундук А. М. Управління розвитком національної економіки в контексті дії глобальних процесів. *Економіка України*. 2013. № 3. С. 4–16.

72. Хрустальова В. В., Вертелева О. В. Економічна теорія : опорний конспект лекцій. Київ : КНТЕУ, 2011. 122 с.
73. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підруч. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 574 с.
74. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посіб. Житомир : ЖІТІ, 2002. 647 с.
75. Чепінога В. Г. Економічна теорія : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 653 с.
76. Шарко М. В. Формирование инновационного развития предприятий. Херсон : ФЛП Гринь Д. С., 2014. 287 с.
77. Яковлев А., Черненко М. Визначення соціально-економічної ефективності робочої сили в умовах інноваційного розвитку. *Економіка України*. 2012. № 4. С. 16–24.

Г. Ю. Міщук

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА КРЕДИТ»

ВИЩИЙ РІВЕНЬ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Розбудова ринкової економіки в Україні зумовила необхідність опанування сучасною людиною знаннями про фінансову сферу, особливості функціонування грошей та основні засади кредитування. Без цих знань складно жити в нинішньому світі, де практично кожен громадянин є клієнтом фінансових установ. Якщо подивитися масштабніше, то з урахуванням закономірностей функціонування грошей і грошового ринку, банків, банківської системи формується економічна політика держави загалом і здійснюється державне регулювання всіх сфер економічного життя суспільства. Тому вивчення курсу «Фінанси, грошовий обіг та кредит» є актуальним для молодого покоління українців.

Мета курсу полягає у формуванні ключових компетентностей шляхом здійснення науково-дослідницької роботи в галузі фінансів, грошей та кредиту.

Основними **завданнями** курсу є формування таких компетентностей:

- *пізнавальна*: спрямована на поглиблене вивчення і засвоєння теоретичних засад економічних наук, досвіду пізнавальної діяльності на основі економічного аналізу, розвиток логічного мислення, засвоєння наукових методів емпіричного рівня пізнання (спостереження, порівняння, узагальнення), теоретичного рівня пізнання (ідеалізація, абстрагування, моделювання), універсальних логічних методів (аналіз, синтез, систематизація);
- *практична*: забезпечує набуття навичок моделювання фінансових процесів, перевірки статистичної і прикладної значущості отриманих результатів; засвоєння загальних і специфічних методів фінансового аналізу та їх використання у своїй науково-дослідницькій роботі;
- *творча*: спрямована на розвиток творчих здібностей вихованців шляхом обґрунтування вибору статистичної бази фінансових досліджень, перевірки зв'язку фінансових факторів, обґрунтування шляхів розв'язання наукової проблеми;
- *соціальна*: передбачає розвиток самоконтролю і самооцінки, вміння працювати в команді під час виконання навчальних завдань.

Зміст курсу і форма його організації враховують основні дидактичні вимоги до позаурочної і позакласної роботи учнів, основні нормативні

документи, що регламентують забезпечення освітнього процесу з економіки в закладах позашкільної та загальної середньої освіти.

Важливим є ознайомлення вихованців з методами теоретичного й емпіричного рівнів пізнання в галузі фінансів на основі економічного аналізу і прогнозування фінансових процесів з використанням систематизованих статистичних даних та теоретико-методологічної інформації. Такий підхід дає змогу повністю або частково моделювати творчий цикл пізнавального процесу в економіці, а отже, передбачає застосування основних методів і прийомів наукового пізнання та виконання відповідних пізнавальних дій.

Психолого-педагогічну основу курсу становлять теорія навчальної діяльності, теорія особистісно орієнтованого навчання і компетентнісний підхід до організації освітнього процесу.

Зміст курсу будується на пріоритеті виконання аналітичних досліджень щодо різних фінансових об'єктів і поєднує в собі два принципи у відборі та систематизації задач: принцип змістоцентризму і принцип методоцентризму. Механізм такого підходу передбачає здійснення аналізу фінансових процесів, що об'єднані за змістом, різними методами (змістоцентризм) і водночас вивчення різних за змістом фінансових процесів, об'єднаних застосуванням одного і того ж самого методу (методоцентризм).

Пропонована програма розроблена для викладання учням 9–11 класів закладів загальної середньої освіти на вищому рівні протягом двох років. На опрацювання навчального матеріалу гуртка відводиться 216 годин на кожен рік (6 годин на тиждень). Зміст програми кожного року навчання містить методологічну і предметну (фінансову) складові.

Методологічна складова змісту першого року навчання включає загальні методи наукового дослідження фінансових відносин емпіричного і теоретичного рівня пізнання; змістова складова орієнтована на зміст прикладних фінансових досліджень відповідно до наукових інтересів учнів 9–10 класів.

Методологічна складова другого року навчання безпосередньо орієнтована на підготовку вихованців до застосування методів наукового пізнання у виконанні науково-дослідницької роботи в секціях відділення економіки Малої академії наук України, а також на методику оформлення результатів дослідження. Предметно-змістова складова цього модуля орієнтована на теоретичний матеріал і прикладний фінансово-економічний інструментарій в межах досліджень учнів 11 класів.

Ознайомлення вихованців з методологією наукових досліджень фінансового спрямування, поглиблення і систематизація знань з економіки у їх предметному і методологічному аспектах мають допомогти учням

у виконанні науково-дослідницьких робіт за сучасними напрямками досліджень фінансового механізму на різних економічних рівнях його функціонування.

Пропонована програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення в порядок і зміст навчальних тем, самостійно планувати кількість годин, враховувати базовий рівень знань учнів та їхні інтереси.

Вищий рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	1	2
1. Методичні основи дослідження теорії фінансів	10	22	32
2. Основні категорії фінансової науки	4	8	12
3. Фінансова система та її особливості в Україні	5	11	16
4. Фінансова політика і фінансове планування	5	10	15
5. Податки. Податкова система	6	12	18
6. Бюджет. Бюджетна система	6	10	16
7. Страхування. Страховий ринок	5	10	15
8. Фінансовий ринок	6	12	18
9. Фінанси суб'єктів господарювання	7	12	19
10. Міжнародні фінанси	5	9	14
11. Фінансовий менеджмент	5	10	15
12. Грошова система України	4	8	12
13. Кредит і кредитна система в Україні	3	6	9
Підсумок		3	3
Разом	72	144	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год)

Теоретична частина. Ознайомлення з діяльністю Малої академії наук України. Правила безпеки життєдіяльності під час роботи за комп'ютером, проведення занять, досліджень, екскурсій. Організаційні питання. План роботи на навчальний рік.

Практична частина. Аналіз рівня знань вихованців у галузі економіки.

1. Методичні основи дослідження теорії фінансів (32 год)

Теоретична частина. Основні елементи наукової роботи. Правила її оформлення. Зміст, вступ, основна частина, висновки, література і додатки. Методологія теорії фінансів. Методи порівняння, узагальнення, класифікації фінансової інформації. Поняття фінансової звітності. Нумерація сторінок. Способи написання тексту, науковий стиль викладення матеріалу. Скорочення слів. Оформлення таблиць і додатків. Посилання в тексті на джерела та літературу. Дотримання вимог академічної доброчесності: правила оформлення текстових і візуальних запозичень. Програмне забезпечення для опрацювання даних і представлення результатів наукового дослідження.

Практична частина. Підготовка плану наукового дослідження. Опрацювання результатів спостереження фінансових показників традиційними методами економічного аналізу.

2. Основні категорії фінансової науки (12 год)

Теоретична частина. Сутнісні характеристики фінансів. Об'єктивна необхідність і роль фінансів в економічній системі держави. Трансформація фінансових відносин на рівні підприємницьких структур. Розв'язання соціальних проблем. Функції фінансів. Зміст розподільної функції. Об'єкти і суб'єкти розподілу. Первинний розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту. Контрольна функція фінансів, її зміст. Взаємозв'язок розподільної і контрольної функцій фінансів. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин. Поняття про грошові фонди, їх ознаки. Державні фонди цільового призначення.

Практична частина. Обговорення дискусійних питань щодо функцій фінансів. Обґрунтування потреби в перерозподілі ВВП. Аналіз структури фінансових ресурсів держави.

3. Фінансова система та її особливості в Україні (16 год)

Теоретична частина. Поняття і склад фінансової системи, основні засади її функціонування. Фінанси підприємницьких структур як вихідна

ланка фінансової системи. Державні фінанси, їх склад і призначення. Фінанси страхування. Фінанси домогосподарств. Фінансовий ринок. Міжнародні фінанси. Особливості сфер і ланок фінансових систем зарубіжних країн залежно від державного устрою. Державний кредит. Спеціальні позабюджетні фонди. Особливості управління системою фінансів в Україні.

Практична частина. Аналіз структури фінансових ресурсів домогосподарств в Україні та області за даними статистичних щорічників і за матеріалами аналітичних доповідей щодо соціально-економічного становища домогосподарств. Дослідження структури фінансових ресурсів підприємств різних видів економічної діяльності.

4. Фінансова політика і фінансове планування (15 год)

Теоретична частина. Поняття і види фінансової політики держави. Стратегія і тактика фінансової політики у взаємозв'язку з економічною та соціальною політикою держави. Суть, принципи, методи і завдання фінансового планування. Види фінансових планів. Застосування програмно-цільового методу у фінансовому плануванні.

Практична частина. Цільові програми в бюджеті Рівненської області: порівняння з іншими регіонами. Вибір стратегії фінансового планування з метою модернізації економічного розвитку регіону на основі дискусії у малих групах.

5. Податки. Податкова система (18 год)

Теоретична частина. Соціально-економічна сутність податків. Функції і види податків. Характеристика податкової системи України. Загальнодержавні і місцеві податки.

Практична частина. Розрахунок податкових платежів і єдиного соціального внеску на прикладі умовного підприємства за узагальненою статистикою щодо економічних результатів діяльності підприємств в Україні.

6. Бюджет. Бюджетна система (16 год)

Теоретична частина. Поняття і функції бюджету. Устрій бюджетної системи України. Структура бюджетної системи. Зведений бюджет. Бюджетний процес. Поняття касових розривів. Доходи і видатки бюджету. Склад доходів державного бюджету. Спеціальний та загальний фонд. Джерела формування бюджетних доходів. Форми і методи мобілізації грошових коштів у бюджет. Склад видатків державного бюджету. Основні напрями використання бюджетних коштів. Дефіцит і профіцит бюджету. Доходи і видатки місцевих бюджетів. Податки і збори, закріплені за місцевими бюджетами. Державний кредит і державний борг. Причини та наслідки зростання державного боргу. Джерела погашення державного боргу. Форми внутрішнього державного кредиту.

Практична частина. Аналіз фінансового стану держави на основі показників виконання бюджету, в т.ч. за основними статтями видатків. Аналіз динаміки державного боргу України. Порівняння переваг і недоліків внутрішнього та зовнішнього державного кредиту. Пошук пріоритетних напрямів збалансування державного бюджету.

7. Страхування. Страховий ринок (15 год)

Теоретична частина. Економічна сутність страхових відносин. Форми і методи страхування. Класифікація страхових послуг. Формування страхових фондів. Майнове, особисте, соціальне страхування та страхування відповідальності. Розвиток страхового ринку в Україні.

Практична частина. Дослідження основних індикаторів розвитку страхового ринку України. Порівняння умов страхування різних страховиків, визначення економічної доцільності страхування в конкретній ситуації.

8. Фінансовий ринок (18 год)

Теоретична частина. Сутність фінансового ринку, його роль у мобілізації фінансових ресурсів. Грошовий ринок. Ринок капіталів. Місцеві, регіональні, національні, міжнародні фінансові ринки. Первинний і вторинний фінансові ринки. Цінні папери та їх обіг на фондовому ринку України.

Практична частина. Порівняння умов кредитування на ринку капіталів, вибір оптимальних характеристик. Аналіз динаміки розвитку біржового фондового ринку на прикладі Української біржі.

9. Фінанси суб'єктів господарювання (19 год)

Теоретична частина. Класифікація коштів підприємств. Дохід та його розподіл. Формування прибутку підприємства. Склад оборотних коштів підприємств. Основні засоби і джерела фінансування їх відтворення. Фінансовий стан підприємства: оцінка, характеристика, можливості оптимізації фінансового підвищення ліквідності. Методи діагностики можливості банкрутства підприємства.

Практична частина. Порівняння структури активів і пасивів підприємств різних видів економічної діяльності, аналіз відмінностей. Розрахунок прибутку підприємства. Визначення амортизаційних відрахувань у разі технічної модернізації. Діагностика банкрутства за даними балансу та звіту про фінансові результати підприємства.

10. Міжнародні фінанси (14 год)

Теоретична частина. Суб'єкти і види міжнародної фінансової діяльності. Валютне регулювання. Валютне регулювання і валютні обмеження. Конвертованість валюти. Валютний курс, методи його регулювання.

Валютні операції. Організації, що здійснюють регуляторну діяльність на міжнародному валютному ринку.

Практична частина. Прогнозування курсу валют за офіційними котируваннями, визначення доцільності операції купівлі-продажу валют.

11. Фінансовий менеджмент (15 год)

Теоретична частина. Призначення і сутність фінансового менеджменту. Основні фінансові теорії. Теорія інвестиційного портфеля. Управління структурою капіталу підприємства. Оцінювання ризиків фінансової та інвестиційної діяльності підприємства.

Практична частина. Оцінювання показників окупності інвестицій в основний капітал на умовному прикладі. Застосування оптимізаційних методів у формуванні портфеля активів.

12. Грошова система України (12 год)

Теоретична частина. Види грошових знаків та їх емісія. Інфляція. Інструменти регулювання грошового обігу: процентні ставки, валютне регулювання, обмеження за депозитними операціями, обов'язкове резервування, рефінансування банків тощо. Готівкові і безготівкові розрахунки.

Практична частина. Відмінності в платіжних інструментах та платіжних засобах. Формування пропозиції щодо вибору інструментів регулювання грошового обігу в Україні на сучасному етапі.

13. Кредит і кредитна система в Україні (9 год)

Теоретична частина. Особливості ринку позикових капіталів. Види кредитів. Умови і принципи банківського кредитування. Небанківські фінансово-кредитні установи.

Практична частина. Розрахунок погашення кредиту за різними умовами кредитування. Оцінювання кредитоспроможності позичальника.

Підсумок (3 год)

Підбиття підсумків роботи за рік. Рекомендації щодо подальшого навчання і продовження науково-дослідницької діяльності.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- понятійний апарат фінансової науки;
- загальнонаукові та спеціальні методи досліджень фінансових процесів;

- особливості функціонування фінансової системи та основні взаємозв'язки елементів фінансового механізму на різних рівнях економічних відносин;
- методи фінансового планування і можливості оптимізації фінансових планів;
- основні види податків в Україні, їх призначення і функції, основи планування фінансової діяльності та її результатів з урахуванням оподаткування;
- основи бюджетного процесу в Україні;
- сутність відносин страхування;
- основи функціонування фінансового ринку та його сегментів;
- поняття і методичні засади аналізу фінансів суб'єктів господарювання, можливості оцінювання ефективності фінансової діяльності;
- основи взаємодії суб'єктів міжнародних фінансових відносин;
- особливості функціонування грошової і кредитної систем в Україні;
- основні принципи і можливості застосування фінансового менеджменту підприємств та організацій;
- основні етапи виконання наукового дослідження, основні вимоги до оформлення результатів наукового дослідження.

Вихованці мають уміти:

- здійснювати структурно-динамічний аналіз фінансових ресурсів;
- оцінювати умови і результати фінансових процесів на різних ієрархічних рівнях відносно планових показників з формуванням відповідних висновків щодо ефективності фінансового механізму;
- визначати економічну ефективність використання фінансових ресурсів з урахуванням податкових та кредитних зобов'язань;
- аналізувати можливості формування і використання фінансових ресурсів підприємств та організацій;
- вибирати оптимальні рішення щодо покриття потреби у фінансових ресурсах за наявної інфраструктури фінансового ринку;
- розуміти сучасні тенденції взаємовідносин на міжнародному валютному ринку та їх наслідки для України, окремих видів економічної діяльності, підприємств і населення;
- аналізувати процеси відтворення фінансових ресурсів підприємств;
- використовувати традиційні методи наукових досліджень для критичного аналізу співвідношень суміжних фінансових категорій та оцінювання динаміки фінансових процесів, а також спеціальні методи аналізу ефективності використання фінансових ресурсів;
- здійснювати самостійний підбір наукової та аналітичної інформації для проведення досліджень у вибраній предметній галузі.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

- оцінювання загальних тенденцій фінансових процесів та їх наслідків;
- оцінювання узагальнюючих показників, що характеризують ефективність використання фінансових ресурсів;
- застосування традиційних і спеціальних методів аналізу в дослідженні фінансових процесів;
- формування масивів релевантних даних для проведення власного дослідження, в т. ч. на основі власних досліджень і спостережень;
- формування цілей, гіпотез дослідження, їх перевірки у процесі наукового дослідження.

**Вищий рівень, другий рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

Тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	2	3
1. Методика і структура наукового дослідження фінансових відносин	10	21	31
2. Гіпотеза в науковому дослідженні ефективності використання фінансових ресурсів	7	15	22
3. Роль грошей у ринковій економіці	5	11	16
4. Грошово-кредитне регулювання економіки	7	14	21
5. Платіжна система та організація безготівкових розрахунків	6	10	16
6. Валютна система і валютний курс	6	9	15
7. Управління державними фінансами	7	12	19
8. Податкове регулювання економіки	5	10	15
9. Банківська система України	7	14	21
10. Ринок цінних паперів	6	13	19
11. Управління фінансами підприємств	5	10	15
Підсумок	—	3	3
Разом	72	144	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год)

Теоретична частина. Ознайомлення з програмою роботи на рік. Вступний інструктаж. Правила безпеки життєдіяльності і поведінки на заняттях.

Практична частина. Знайомство з учасниками гуртка. Вправи для знайомства. Тестування з метою перевірки рівня підготовки вихованців.

1. Методика і структура наукового дослідження фінансових відносин (31 год)

Теоретична частина. Поняття про дослідницьку діяльність. Види наукових досліджень. Структура наукового дослідження фінансових відносин на різних економічних рівнях. Узагальнений план роботи над науковим дослідженням. Загальні вимоги до оформлення наукової роботи. Види інформаційних ресурсів і правила роботи з ними. Принципи збирання інформаційного матеріалу. Етапи роботи над дослідженням (вибір теми, підготовка і проведення дослідження, узагальнення результатів). Презентація результатів дослідження.

Практична частина. Вимоги до дослідницьких робіт, використання сучасних досягнень українських і зарубіжних науковців в обґрунтуванні власних результатів. Оформлення структурних елементів наукового дослідження. Використання засобів візуалізації результатів наукової роботи.

2. Гіпотеза в науковому дослідженні ефективності використання фінансових ресурсів (22 год)

Теоретична частина. Гіпотеза в науковому дослідженні. Теоретичне обґрунтування наукової гіпотези. Способи перевірки гіпотези. Методи стохастичного аналізу доведення гіпотези у фінансовому дослідженні.

Практична частина. Розроблення та перевірка гіпотез щодо зв'язку фінансових і окремих соціально-економічних результатів розвитку об'єкта дослідження.

3. Роль грошей у ринковій економіці (16 год)

Теоретична частина. Функції і роль грошей у ринковій економіці. Основні властивості грошей. Попит і пропозиція грошей. Створення пропозиції грошей у банківській системі. Рівняння й умови рівноваги на грошовому ринку.

Практична частина. Виявлення впливу факторів попиту і пропозиції на грошовому ринку України.

4. Грошово-кредитне регулювання економіки (21 год)

Теоретична частина. Інструменти грошово-кредитної політики центрального банку: валютні інтервенції, процентні ставки, операції на міжбанківському ринку. Особливості грошово-кредитного регулювання в Україні.

Практична частина. Систематизація аналітичної інформації щодо грошово-кредитного регулювання, що здійснює НБУ, аналіз ефективності здійснених заходів.

5. Платіжна система та організація безготівкових розрахунків (16 год)

Теоретична частина. Сутність та основні види платіжних систем. Платіжні інструменти і форми безготівкових розрахунків суб'єктів господарювання. Розрахунки в зовнішньоекономічних операціях.

Практична частина. Аналіз активності використання платіжних систем в Україні за результатами моніторингу сайтів найбільших банків.

6. Валютна система і валютний курс (15 год)

Теоретична частина. Національна та світова валютні системи. Валютний курс і фактори його формування. Стійкість національної валюти та її вплив на експортно-імпорتنі операції підприємств.

Практична частина. Аналіз динаміки курсу гривні. Прогноз валютного курсу традиційними методами та з використанням аналітичних даних інтернет-агентств. Аналіз зв'язку курсу гривні та цін на споживчому ринку України.

7. Управління державними фінансами (19 год)

Теоретична частина. Органи управління державними фінансами в Україні. Фінансове планування: модернізація підходів. Державне фінансове регулювання соціально-економічних процесів. Управління розподілом державних фінансів через функціонування цільових фінансових фондів.

Практична частина. Аналіз результативності використання коштів Державного фонду регіонального розвитку. Оцінювання впливу децентралізації на ефективність використання державних фінансів.

8. Податкове регулювання економіки (15 год)

Теоретична частина. Характеристика податкової системи сучасної України. Регуляторна роль податків. Можливості забезпечення справедливості диференціації доходів за рахунок податкових важелів.

Практична частина. Розрахунок податку на нерухомість та аналіз регіональної диференціації його ставок. Аналіз ефективності прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб, можливості її удосконалення.

9. Банківська система України (21 год)

Теоретична частина. Склад банківської системи України. Умови започаткування банківської діяльності в різних організаційно-правових формах. Види банківських послуг, доступність банківських кредитів для підприємств і населення. Гарантії у системі банківських послуг.

Практична частина. Визначення фінансової доступності банківських іпотечних кредитів для різних груп населення. Принципи диверсифікації депозитного портфеля.

10. Ринок цінних паперів (19 год)

Теоретична частина. Основні види цінних паперів, що перебувають в обігу на фондовому ринку України. Інфраструктура ринку цінних паперів. Фондові індекси, прогнозування розвитку економіки на основі фондових індексів.

Практична частина. Динаміка курсу акцій «блакитних фішок» української економіки. Показники розвитку ринку цінних паперів. Аналіз трендів на ринку цінних паперів.

11. Управління фінансами підприємств (15 год)

Теоретична частина. Управління капіталом, доходами та витратами підприємств. Аналіз прибутку і рентабельності. Інвестиції в основний капітал і нематеріальні активи. Фінансове планування діяльності підприємств.

Практична частина. Порівняння ефективності інвестицій за основними об'єктами інвестиційної діяльності підприємств. Аналіз структури капіталу підприємства, формування пропозицій щодо оптимізації.

Підсумок (3 год)

Підбиття підсумків роботи за рік. Аналіз вихованцями своїх досягнень.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- основні фінансові теорії і можливості їх застосування у фінансовій діяльності на різних ієрархічних рівнях;
- емпіричні і теоретичні методи наукового пізнання;
- сутність фінансів, їх функції та роль, вплив на економіку країни через фінансову політику і фінансовий механізм;
- основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства;
- принципи функціонування фондового ринку, зокрема біржового;
- порядок встановлення і методи регулювання валютного курсу національної грошової одиниці України;
- сучасні засади страхування;

- основи функціонування податкової системи, відмінності у видах податків та проблеми встановлення їх ставок;
- склад і функції банківської системи, переваги використання банківських продуктів у підприємницькій діяльності;
- структуру державних фінансів, можливості моніторингу ефективності їх використання;
- методи прогнозування фінансових показників з метою вибору пріоритетів регулювання економіки на різних рівнях;
- основні етапи виконання наукового дослідження, основні вимоги до оформлення результатів наукового дослідження.

Вихованці мають уміти:

- аналізувати структуру державного і місцевого бюджетів, робити висновки про відповідність принципам бюджетного планування;
- робити порівняння ефективності використання фінансових ресурсів за різними напрямками фінансової діяльності;
- прогнозувати фінансові процеси на основі фондових індексів та експертних оцінок;
- орієнтуватися в сучасних процесах на міжнародному валютному ринку і розуміти їх наслідки для України та окремих видів економічної діяльності;
- визначати фінансову спроможність позичальників і пропонувати рішення щодо оптимізації залучення та використання фінансів;
- приймати економічно обґрунтовані рішення у сфері фінансів підприємств і домогосподарств з урахуванням особливостей кредитування, страхування та обігу цінних паперів в Україні;
- аналізувати формування і використання активів підприємства;
- визначати розмір доходів і витрат, надходжень і відрахувань коштів у відношеннях з бюджетом, податковими органами, банками, персоналом;
- розробляти власні прогнози очікуваних фінансових подій і перевіряти їх придатність;
- використовувати традиційні і спеціальні методи фінансового аналізу щодо пошуку альтернативних рішень та оцінювання їх наслідків;
- застосовувати пов'язані з фінансовими показниками джерела інформації для уточнення умов фінансової діяльності суб'єктів різного рівня.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

- опрацювання інформації щодо сучасного стану і тенденцій розвитку фінансових систем;
- оцінювання фінансових показників на мікро- та макроекономічному рівнях;

- застосування методів стохастичного факторного аналізу в дослідженні фінансових процесів;
- здатність до проведення експерименту й оформлення його результатів, написання науково-дослідницької роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гроші та кредит : підруч. / за ред. проф. Б. С. Івасіва. Київ : КНЕУ, 2012. 356 с.
2. Алексєєв І. В., Бондарчук М. К. Гроші та кредит : навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. 216 с.
3. Зайцев О. В. Гроші та кредит. Лекційне викладення : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДУ, 2010. 179 с.
4. Каламан О. Б., Харківський Д. Ф. Гроші. Фінанси. Кредит : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2013. 281 с.
5. Коваленко Д. І. Гроші та кредит : теорія і практика : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 359 с.
6. Колотуха С. М., Власюк С. А. Гроші та кредит : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 495 с.
7. Кремень О. І. Фінанси : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 416 с.
8. Міщук Г. Ю., Шишкіна О. О. Ринкова інфраструктура : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2011. 163 с.
9. Романенко О. Р. Фінанси : підруч. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 312 с.
10. Футало Т. В. Гроші і кредит : навч. посіб. Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2013. 431 с.
11. Шпак Н. О., Ярошевич Н. Б., Побурко О. Я. Фінанси, гроші та кредит : навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. 416 с.
12. Ярошевич Н. Б. Фінанси : навч. посіб. Львів : Вид-во «Простір-М», 2018. 298 с.

Г. В. Верещазіна

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЕКОНОМІЦІ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ»

ОСНОВНИЙ РІВЕНЬ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Розвиток економіки України пов'язаний з побудовою її структурно-інноваційної моделі. У зв'язку з цим особливого значення набуває створення умов для ефективного управління інноваціями, що вимагає від фахівців професійних компетентностей з інноваційного менеджменту. Гуртки з економіки дослідницько-експериментального напрямку допомагають залученню вихованців до оволодіння економічною грамотністю, навичками організаторської та управлінської діяльності, а також розширенню світогляду у різних галузях економіки. Навчання в гуртках дослідницько-експериментального напрямку дає змогу ставити і розв'язувати проблеми економічного характеру, перевіряти експериментально отримані результати.

Програма курсу «Наукові дослідження в економіці та інноваційний розвиток підприємств» спрямована на розширення уявлень здобувачів освіти про наукове пізнання й усвідомлення закономірностей економічних процесів.

Навчальна програма реалізується в гуртку дослідницько-експериментального напрямку і призначена для здобувачів освіти 9–11 класів.

Програмою передбачено навчання протягом одного року: за основним рівнем — 216 годин на рік (6 годин на тиждень). Рекомендована кількість здобувачів освіти у групі — 10–15 осіб.

Метою запропонованої програми є формування у здобувачів освіти необхідних знань, умінь і навичок у сфері інноваційного розвитку підприємств і здатності до самостійної науково-дослідницької діяльності в галузі економіки.

Цьому сприяє розв'язування вихованцями різноманітних задач, що дає змогу закріпити теоретичний матеріал, здобути вміння, необхідні в подальшому житті та діяльності.

Основними **завданнями** програми є:

- надання розуміння прикладної значущості економіки в різних напрямках людської діяльності;
- оволодіння основами знань з питань управління інноваціями та набуття практичних умінь і навичок управлінської діяльності;

- формування навичок науково-дослідницької діяльності, роботи з інформацією (її пошук, вивчення й аналіз);
- виховання моральних якостей (волі, наполегливості, критичного ставлення до виконаної роботи, зацікавленості у вивченні предмета).

Програма передбачає теоретичні і практичні заняття. Види занять у процесі навчання взаємопов'язані і логічно доповнюють одне одного. Використовуються такі форми роботи, як: лекції, семінари, лабораторні роботи, екскурсії тощо.

Програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни, плануючи свою роботу з огляду на інтереси гуртківців, стан матеріальної бази закладу. Розподіл годин за темами — орієнтовний. Теми подано за порядком зростання складності матеріалу.

Перевірка й оцінювання знань та умінь здобувачів освіти здійснюються під час виконання ними практичних робіт, а також у формі проведення вікторин, конкурсів, конференцій різного рівня, зокрема конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт у Малій академії наук України.

Основний рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	2	1	3
1. Поняття про наукове дослідження	21	30	51
2. Інноваційний розвиток підприємства	12	12	24
3. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства	6	6	12
4. Формування стратегій інноваційного розвитку	12	21	33
5. Планування стратегій інноваційного розвитку. Система показників інноваційного розвитку підприємства	8	16	24
6. Формування і розвиток інноваційного потенціалу підприємства	6	6	12
7. Управління знаннями	9	9	18

Тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
8. Організаційне забезпечення інноваційного розвитку підприємства	9	9	18
9. Узагальнювальні заняття	9	9	18
Підсумок	—	3	3
Разом	94	122	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год)

Теоретична частина. Мета і завдання роботи гуртка. Правила безпеки життєдіяльності та поведінки в закладі освіти, кабінеті. Організаційні питання.

Практична частина. Знайомство. Визначення рівня обізнаності вихованців у галузі інноваційного розвитку підприємств.

1. Поняття про наукове дослідження (51 год)

Теоретична частина. Поняття про наукове дослідження. Основи роботи з науковою інформацією. Основні напрями дослідження в економіці.

Практична частина. Визначення теми, об'єкта і предмета дослідження, мети і завдань наукового дослідження. Складання плану роботи над дослідженням. Методи дослідження. Опрацювання й оформлення результатів наукового дослідження. Написання й оформлення дослідницької роботи. Представлення і захист науково-дослідницької роботи. Підготовка презентації та постера.

2. Інноваційний розвиток підприємства (24 год)

Теоретична частина. Інноваційний розвиток підприємства як економічна категорія. Інновації, їх класифікація. Інноваційний процес, його характеристики, складові та закономірності.

Практична частина. Аналіз сучасного стану інноваційної діяльності підприємств.

3. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства (12 год)

Теоретична частина. Еволюція управління дослідженнями і розробленнями. Типологія стратегій інноваційного розвитку підприємств.

Практична частина. Моделі інноваційного розвитку підприємства. Еволюція управління дослідженнями і розробленнями.

4. Формування стратегій інноваційного розвитку (33 год)

Теоретична частина. Формування стратегій інноваційного розвитку підприємства. Принципи розроблення стратегій інноваційного розвитку. Пошук і розширення нових інноваційних можливостей. Аналіз зовнішньої і внутрішньої позицій об'єктів інноваційного розвитку. Оцінювання інноваційного потенціалу об'єктів інноваційного розвитку в рамках розроблення стратегій. Пошук і розширення нових можливостей об'єктів інноваційного розвитку. Методи пошуку й аналізу інноваційних можливостей.

Практична частина. Визначення і розрахунок структурних показників для окремого підприємства.

5. Планування стратегій інноваційного розвитку. Система показників інноваційного розвитку підприємства (24 год)

Теоретична частина. Ризики, пов'язані з реалізацією інновацій. Планування стратегій інноваційного розвитку. Система показників інноваційної діяльності згідно з міжнародними підходами. Економічні показники інноваційної активності підприємства.

Практична частина. Визначення інноваційної позиції окремого підприємства.

6. Формування і розвиток інноваційного потенціалу підприємства (12 год)

Теоретична частина. Інноваційний потенціал підприємства як складна економічна категорія. Методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства

Практична частина. Обґрунтування стратегії інноваційного розвитку підприємства.

7. Управління знаннями (18 год)

Теоретична частина. Еволюція розвитку організаційних систем і система знань. Роль системи знань, база знань та інтелектуальна власність. Життєвий цикл знання.

Практична частина. Система знань і система управління знаннями, їх оцінювання.

8. Організаційне забезпечення інноваційного розвитку підприємства (18 год)

Теоретична частина. Множинність організаційних форм і функцій фахівців інноваційної діяльності. Форми малого інноваційного підприємства та міжфірмова науково-технічна кооперація в інноваційних процесах. Інноваційне лідерство й інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства.

Практична частина. Практичні роботи: «Розподіл функцій фахівців інноваційного розвитку», «Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства».

9. Узагальнювальні заняття (18 год)

Теоретична частина. Економіка і науково-технічний прогрес. Сучасні досягнення і проблеми.

Практична частина. Проведення конкурсів, екскурсій, тематичних заходів.

Підсумок (3 год)

Підбиття підсумків роботи гуртка за рік. Презентація кращих учнівських науково-дослідницьких робіт. Поради і рекомендації щодо подальшої науково-дослідницької діяльності.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності під час роботи за комп'ютером;
- поняття «інноваційний менеджмент»;
- складові інноваційного процесу;
- теоретичні основи, моделі і методи інноваційного менеджменту;
- особливості розвитку інноваційної культури на підприємстві;
- особливості навчально-дослідницької діяльності в економіці;
- поняття наукового дослідження;
- основні методи дослідження;
- основні методи роботи з навчальною та науковою літературою;
- основні методи пошуку наукової інформації;
- правила оформлення дослідницької роботи.

Вихованці мають уміти:

- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності під час проведення занять, практичних робіт та екскурсій, роботи за комп'ютером;
- розв'язувати економічні задачі;
- будувати систему управління знаннями;
- проводити аналіз можливостей застосування інновацій;
- планувати наукове дослідження;
- використовувати для власного дослідження інформацію з різних наукових джерел;
- представляти й обґрунтовувати результати власного дослідження;
- узагальнювати і систематизувати набуті знання.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

- визначення видів інноваційних ризиків;
- застосування різних методів оцінювання ефективності інновацій;
- визначення впливу інновацій на підприємство загалом;
- формування стратегій комерціалізації інновацій;
- здійснення науково-дослідницької роботи;
- представлення результатів дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагіна Г. В. Інноваційний менеджмент : конспект лекцій. Харків : Видавничий дім «ІНЖЕК», 2010. 240 с.
2. Гусев В. О. Парадигма сталого інноваційного розвитку. *Економіка та держава*. 2011. № 9. С. 115–118.
3. Захарченко В. І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 448 с.
4. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга»; Київ : Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. 324 с.
5. Інноваційна та науково-технічна сфера України : монографія / Б. В. Гриньов, Д. В. Чеберкус, В. С. Шовкалюк та ін. ; за заг. ред. Б. В. Гриньова. Київ : НТУУ «КПІ» ВПІ ВПК «ПОЛІТЕХНІКА», 2012. 88 с.
6. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. URL: <http://rada.gov.ua>.
7. Статистичний збірник Наукова та інноваційна діяльність України / відп. за вип. О. О. Кармазіна. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 141 с.
8. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Ястремської, канд. екон. наук Г. В. Верещагіної. Харків : Видавничий дім «ІНЖЕК», 2010. 398 с.
9. Управління інноваційною діяльністю : монографія / за заг. ред. О. М. Ястремської, Г. В. Верещагіної. Харків : Видавничий дім «ІНЖЕК», 2010. 404 с.
10. Oslo manual: guidelines for collecting and interpreting innovation data. URL: <http://www.sourceoecd.org/scienceIT/9264013083>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Адвокатова Надія Олександрівна	методистка Комунального закладу «Мала академія наук» учнівської молоді Херсонської обласної ради, доцентка кафедри економіки та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету, кандидатка економічних наук
Верещагіна Ганна Валентинівна	керівниця гуртка «Наукові дослідження в економіці та інноваційний розвиток підприємств» Комунального закладу «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради», доцентка кафедри менеджменту, логістики та інновацій факультету менеджменту і маркетингу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидатка економічних наук
Мищук Галина Юріївна	керівниця гуртка «Фінанси, грошовий обіг та кредит» відділення економіки обласного Комунального позашкільного навчального закладу «Рівненська Мала академія наук учнівської молоді» Рівненської обласної ради, докторка економічних наук, професорка
Олех Анатолій Петрович	керівник гуртка Комунального закладу Сумської обласної ради — обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, заслужений учитель України
Солдатська Ольга Анатоліївна	методистка Комунального закладу «Мала академія наук» учнівської молоді Херсонської обласної ради, учителька-методистка

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дослідницько-експериментальний напрям

Економіка

Відповідальна за випуск *Т. В. Пещеріна*

Редагування: *К. І. Шестакова, З. В. Пономаренко*

Верстання *Л. В. Северенчук*

Дизайн обкладинки *О. А. Чекановська*

Формат 60×84/16. Папір офс. 80 г/м².

Друк цифровий. Ум. друк. арк. 6.39.

Наклад 300 прим.

Видавництво: Національний центр «Мала академія наук України»
Кловський узвіз, буд. 8, м. Київ, 01021

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 6999 від 04.12.2019

